

SPOR BİLİMLERİ ÖĞRENCİLERİNİN ENGELLİLERE YÖNELİK TUTUMLARI

Kerim VURAL

SPOR BİLİMLERİ ÖĞRENCİLERİNİN ENGELLİLERE YÖNELİK TUTUMLARI¹

Kerim VURAL

Editör

Prof. Dr. Ersan TOLUKAN

¹ Yazarın yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

***Spor Bilimleri Öğrencilerinin
Engellilere Yönelik Tutumları
Kerim VURAL***

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek
Editör: Prof. Dr. Ersan TOLUKAN
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design
Baskı: Eylül 2025
Yayıncı Sertifika No: 49837
ISBN: 978-625-5698-52-0

© Duvar Yayınları
853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir
Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com
duvarkitabevi@gmail.com

İÇİNDEKİLER

TABLolar DİZİNİ.....	iv
1.GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER.....	3
2.1 Engellilik Kavramı ve Türleri.....	3
2.1.1 Fiziksel Engellilik.....	4
2.1.2 Zihinsel Engellilik	5
2.1.3 Görme Bozukluğu	7
2.1.4 İşitme Engelliliği	8
2.1.5 Diğer Engel Türleri.....	9
2.2. Engelli Bireylerin Toplumsal Yaşamda Karşılaştıkları Zorluklar.....	9
2.3. Engellilik ve Spor	11
2.3.1 Engelli Bireyler İçin Sporun Önemi	11
2.3.2 Engelli Bireylerin Spor Yapmasının Fiziksel, Psikolojik ve Sosyal Faydaları	12
2.3.3 Paralimpik Oyunlar ve Engelli Spor Branşları	13
2.4 Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumları .	15
2.5. Engellilere Yönelik Farkındalık ve Toplumsal Algı	16
3. MATERYAL VE YÖNTEM	18
3.1 Araştırma Modeli.....	18
3.2 Katılımcılar	18
3.3 Veri Toplama Araçları.....	19
3.3.1 Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği.....	19
3.4 Veri Toplama Süreci	19
4.BULGULAR	21
5.TARTIŞMA	24
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	32
7.KAYNAKLAR	34

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Katılımcıların Özellikleri	18
Tablo 3.2. Betimsel İstatistikler.....	20
Tablo 4. 1. Cinsiyet Değişkeni Açısından Bağımsız Gruplar	
T-Testi Sonuçları	21
Tablo 4. 2. Spor Branşı Değişkeni Açısından Bağımsız Gruplar	
T-Testi Sonuçları	21
Tablo 4. 3. Engelli Tanıdık Değişkeni Açısından Bağımsız Gruplar T-Testi	
Sonuçları	21
Tablo 4. 4. Engelliler Dersi Değişkeni Açısından Bağımsız Gruplar T-Testi	
Sonuçları	22
Tablo 4. 5. Anne Eğitim Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi	
Sonuçları	22
Tablo 4. 6. Baba Eğitim Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi	
Sonuçları	22
Tablo 4. 7. Yaş Değişkeni Açısından Pearson Korelasyon Analizi	
Sonuçları	23

1.GİRİŞ

Engellilik bireylerin fiziksel, zihinsel, ruhsal veya duyuşsal durumlarına bağlı olarak toplum içinde günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmede kısıtlama yaşamasına neden olan bir durumdur. Engelliliğin eşitleri arasında fiziksel engellilik, zihinsel engellilik gibi kategoriler bulunmaktadır. Engellilik bireylerin sosyal yaşantılarını, eğitimlerini ve iş yaşamlarını önemli ölçüde etkileyebilir; toplumun engellilere yönelik tutumları da bu bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Karataş, 2020; Sarı vd., 2021).

Engellilik bireyin fiziksel, zihinsel, duyuşsal veya ruhsal farklılıkları nedeniyle çeşitli toplumsal engellerle karşılaşmasına neden olabilen bir durumdur. Engellilik kavramı tarihsel süreçte farklı perspektiflerle ele alınmış olsa da günümüzde bireysel eksiklik odaklı tıbbi modelin yerini, engelliliği toplumsal katılım ve insan hakları bağlamında değerlendiren sosyal model almıştır (Hermana ve Affandi, 2020; White ve Msipa, 2021). Bu değişim, engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını teşvik etmeyi amaçlayan politikaların geliştirilmesini sağlamış ve engelliliğin bireysel bir eksiklikten ziyade, toplumsal engellerin bir sonucu olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Toplumsal tutumlar, engelli bireylerin sosyal hayata katılımını destekleyici veya kısıtlayıcı bir rol oynayabilmektedir. Olumsuz tutumlar ve damgalama, engelli bireylerin eğitim, istihdam ve sosyal ilişkiler gibi birçok alanda negatif ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olabilmektedir (Alanazi, 2018). Bu bağlamda, engelli bireylere yönelik tutumları anlamak ve olumlu yönde geliştirmek, kapsayıcı politikaların ve sosyal destek mekanizmalarının oluşturulması açısından kritik bir öneme sahip hale gelmektedir. Bu sürecin desteklenmesine yönelik faaliyet alanlarının başında da spor gelmektedir.

Spor, engelli bireylerin fiziksel ve psikolojik gelişimlerine katkıda bulunmanın yanı sıra, toplumsal kabul görmelerini sağlayan önemli bir sosyal

araştırır. Spor faaliyetlerine katılım, engelli bireylerin öz güvenini artırarak toplumsal etkileşimlerini güçlendirmekte ve ayrımcılığı azaltmada etkili bir rol oynamaktadır (Gibson vd., 2023). Bu doğrultuda engellilerin spor erişimi dikkate alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Engellilerin spora erişimi ele alındığında da spor insanlarının engellilere karşı tutumlarının belirleyici bir unsur olarak dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü spor insanlarının engellilerin sportif etkinliklere katılımı üzerinde etkili olduğu bilinmektedir (Baştuğ vd., 2019). Bu kapsamda spor bilimleri alanında eğitim görerek geleceğin antrenörleri, eğitmenleri ve spor yöneticileri olacak olan spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin bu konudaki tutumları önemli bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü geleceğin spor insanları olacak spor bilimleri fakültesi öğrencileri engelli bireylerin spor faaliyetlerine katılımını teşvik edecek uygulamaları hayata geçirme süreçlerinin başrollerindedir. Bu nedenle, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumları, kapsayıcı spor ortamlarının oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu bilgilerden hareketle bu araştırma, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarını incelenmesi amacıyla yürütülmüştür. Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelliliğe ilişkin algılarının, engelli bireylerin spor yoluyla toplumsal hayata katılımlarını ne derece destekleyebileceğinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Engellilere yönelik tutumlar yalnızca toplumsal bir mesele değil, ayrıca öğrencilerin profesyonel gelişimleri açısından da büyük bir öneme sahip olduğu düşüncesiyle elde edilen sonuçların sportif etkinliklere katılımı artıracak stratejilerin belirlenmesine dair veriler sağlayarak engelli bireylerin toplumsal hayata entegrasyonuna katkıda bulunması beklenmektedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Engellilik Kavramı ve Türleri

Engellilik kavramı, yıllar içinde tamamen tıbbi tanımlardan daha kapsamlı sosyal ve insan hakları perspektiflerine doğru bir değişimi yansıtarak önemli dönüşümler geçirmiştir. Engellilik, tıbbi, sosyal ve insan hakları modelleri de dahil olmak üzere çeşitli modeller aracılığıyla kavramsallaştırılabilir; her biri engelliliği ve bireyler ile toplum için etkilerini anlamak için farklı bakış açıları sunmaktadır. Tıbbi model, engelliliği öncelikle bir bireyin vücudundaki bir eksiklik veya anormallik olarak tanımlamaktadır. Bu bakış açısı, engelliliği birey içinde yerleşmiş, genellikle fiziksel bozukluk, ruh sağlığı sorunları veya işlevsel kapasiteyi sınırlayan diğer sağlık koşullarıyla ilişkilendirilen bir sorun olarak çerçevelemektedir (Bogart vd., 2019; Lobianco ve Sheppard-Jones, 2007; Rudnick, 2017). Bu modele göre, odak noktası bireyin bozukluğunu “düzeltmek” için rehabilitasyon, terapi veya tıbbi müdahalelere olan ihtiyacı olma eğiliminde olduğudur (Tomba vd., 2022). Ancak tıbbi modelin eleştirilenleri, bu modelin engellilik deneyimine katkıda bulunan daha geniş sosyal faktörleri ihmal ettiğini ve bireyleri yaşamlarında aktif aktörler olarak görmekten ziyade bakımın pasif alıcıları olarak ele aldığını savunmaktadır (Donoghue, 2003; White ve Mays, 2021). Bunun aksine, engelliliğin sosyal modeli, engelliliğin bireyin doğal bir özelliği olmaktan ziyade, bireyler ve bir dizi toplumsal engel arasındaki etkileşimden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bu model, toplumsal normların, çevresel faktörlerin ve sistemik ayrımcılığın engelli insanlar için nasıl engeller yarattığını vurgulamaktadır. Örneğin, tekerlekli sandalye kullanan bir kişi rampa ve asansörlerle donatılmış bir toplumda engelli olmayabilir, ancak bu tür düzenlemelerin olmadığı bir toplumda engelli hale gelebilmektedir (Donoghue, 2003; Swain vd., 2003). Bu bakış açısı, bu engellerin kaldırılmasını savunur ve sosyal yaşamın her alanında kapsayıcılığın ve erişilebilirliğin önemini vurgulamaktadır (Mitra, 2006). İnsan hakları modeli, engelliliği temel insan hakları çerçevesine yerleştirerek tartışmayı daha da ileri götürmektedir. Birleşmiş

Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (CRPD) gibi uluslararası anlaşmalarda belirtildiği gibi bu modele göre, engelli bireyler engelli olmayan bireylerle aynı haklara ve fırsatlara sahiptir. Bu paradigma, engelli bireyleri hayırseverlik veya tıbbi tedavi nesneleri olarak görmekten, onları topluma katkıda bulunabilen hak sahipleri olarak tanımaya doğru bir değişimi teşvik etmektedir (Degener, 2016; Hermana ve Affandi, 2020).

Engellilik, özellikle fiziksel, zihinsel, görsel, işitme ve diğer türler olmak üzere çeşitli kategorilere sınıflandırılmış çok çeşitli durumları kapsamaktadır. Her tür hem bireyler hem de toplumsal yapılar için benzersiz zorluklar ve sonuçlar sunmaktadır. Bu tartışma, özellikle Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) Uluslararası İşlevsellik, Engellilik ve Sağlık Sınıflandırması'nda (ICF) olmak üzere çağdaş tanımlara ve çerçevelere dayanan bu çeşitli engellilikleri incelemektedir.

2.1.1 Fiziksel Engellilik

Fiziksel engellilik, bir bireyin fiziksel işlevselliğini, hareket kabiliyetini veya fiziksel kapasitesini önemli ölçüde sınırlayan bir durum olarak tanımlanmaktadır. Bu genel terim, hareketlilik engelleri, görme bozuklukları ve günlük yaşam aktivitelerinde fiziksel aktivite seviyelerini ve bağımsızlığı etkileyen durumlar dahil olmak üzere bir dizi engeli kapsamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), engelliliği sağlık koşulları ile sosyal ve fiziksel çevre arasındaki karmaşık bir etkileşim olarak sınıflandırır ve bu engellerin günlük hayata katılımıda önemli engellere yol açtığını vurgulamaktadır (Carr vd., 2023; Iezzoni, 2011).

Araştırmalar, fiziksel engelli kişilerin sıklıkla çok yönlü zorluklarla karşılaştığını göstermektedir. Örneğin, hareket kabiliyeti kısıtlı bireyler, özellikle sağlık kuruluşlarında damgalanma ve ayrımcılık gibi "tutumsal engellerle" sıklıkla karşılaşmaktadır (Dassah vd., 2019; McMillan vd., 2015). Bu durum, sağlık tesisleri, kamusal alanlar ve toplumsal altyapılar gibi ortamlardaki fiziksel erişilebilirlik kısıtlamalarıyla daha da kötüleşmektedir. Bu engeller, fiziksel aktivite fırsatlarının azalmasına yol açarak, daha yüksek obezite oranları ve daha

düşük koruyucu sağlık hizmetleri sıklığı gibi bir sağlık eşitsizliği döngüsüne katkıda bulunabilmektedir (Dassah vd., 2022 Iezzoni, 2011).

Sosyal aktivitelere entegrasyon ve katılım, fiziksel engelliliğin önemli yönleridir. Engelli birçok birey için sosyal damgalar ve yanlış anlamalar, toplum yaşamına veya fiziksel aktiviteye katılımı engelleyebilir (Kinavey, 2006; Vasudevan, 2016). Bu durum hem yaşları hem de ilişkili fiziksel engelleri nedeniyle artan bir kırılganlık yaşayabilen ve sağlık sistemlerinden sağlık eşitsizliklerini azaltmak için özel ilgi gerektiren yaşlı yetişkinlerde özellikle gözlemlenir (Martins vd., 2020). Erişilebilirliği ve sosyal desteği iyileştiren etkili programlar, bu nüfus arasında fiziksel aktivite seviyelerini artırabilir (Vasudevan, 2016).

Fiziksel engelli bireylere hizmet veren kuruluşlar, hizmet modellerini, başarılı bir şekilde yaşlanmanın ne anlama geldiğine dair bir anlayışa dayanarak şekillendirir ve programlarını hizmet verdikleri nüfusun çeşitli ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde uyarlar; bu da sonuç olarak müşteri memnuniyetini ve sağlık sonuçlarını iyileştirir (Rurka ve Riba, 2023). Kanıtlar, kapsayıcılığı teşvik etmenin ve erişilebilirliği iyileştirmenin yalnızca fiziksel engellilere fayda sağlamakla kalmayıp aynı zamanda toplum etkileşimlerini ve genel toplum sağlığını da zenginleştirdiğini gösterir (Dassah vd., 2022).

2.1.2 Zihinsel Engellilik

Zihinsel engellilik (ZB), zihinsel işlevlerde ve uyumsal davranışlarda önemli sınırlamalarla karakterize, muhakeme, öğrenme ve problem çözme becerileri gibi günlük yaşam aktivitelerini etkileyen heterojen bir gelişimsel bozukluk grubudur. Bir birey, IQ'su 70'in altında olduğunda ve uyumsal davranışlarda zorluklarla birlikte olduğunda zihinsel engelli olarak kabul edilir (Emerson, 2007; Naz vd., 2021). Küresel yaygınlık açısından, tahminler nüfusun yaklaşık yüzde birinin ZB'den etkilendiğini ve sosyoekonomik koşullara ve sağlık hizmetlerine erişime bağlı olarak değiştiğini gösterir (Chen vd., 2020; Ivanov vd., 2018).

Zihinsel engelliliğin etiyolojisi hem genetik hem de çevresel faktörleri içeren çok faktörlüdür. Genetik etkiler önemlidir; Down sendromu, Fragile X sendromu ve çeşitli kromozomal anormallikler gibi durumlar vakaların önemli bir kısmını oluşturur (Chiurazzi ve Pirozzi, 2016; Maeda ve Sugihara, 2025; Naz vd., 2021). Ek olarak, gelişimsel engellerin yüzde kırka kadarının genetik sorunlara bağlanabileceği öne sürülmektedir (Langenfeld vd., 2021). Doğum öncesi toksinlere maruz kalma, hamilelik sırasında enfeksiyonlar ve sosyo-kültürel etkiler gibi çevresel faktörler de zihinsel engelliliğin başlangıcına katkıda bulunabilir (Mkabile ve Swartz, 2020; Isterdael, 2006).

Zihinsel engelli bireyler epilepsi, otizm spektrum bozuklukları ve ruh sağlığı sorunları gibi eşlik eden rahatsızlıklara yakalanma açısından daha yüksek risk altındadır (Desroches vd., 2021; Kaufman vd., 2010). Zihinsel engellilikle ilişkili artan sağlık riskleri, genel nüfusa kıyasla önemli ölçüde daha yüksek bir ölüm oranına katkıda bulunur ve yetersiz sağlık bakımı nedeniyle birçok ölüm önlenemez olabilir (Iffland vd., 2023; Tuffrey-Wijne vd., 2014).

Zihinsel engelli bireylerin sosyoekonomik zorlukları da dahil olmak üzere yaşam deneyimlerini anlamak, ihtiyaçlarını karşılamada hayati önem taşır. Zihinsel engelli bireylere sahip aileler genellikle artan mali sıkıntılar ve sosyal zorluklarla karşı karşıya kalır ve bu da yoksulluk ve ötekileştirme döngülerine katkıda bulunur (Emerson, 2007). Zihinsel engelliliklerle ilgili damgalanma, sosyal izolasyona yol açabilir ve bu bireylerin ve bakıcılarının karşılaştığı zorlukları daha da kötüleştirebilir (Giesbers vd., 2020; Stirton ve Heslop, 2018).

Zihinsel engelliliğin karmaşıklıklarını özetlemek gerekirse hem araştırma hem de uygulamada bütünlendirici yaklaşımlara duyulan ihtiyaç takdir edilebilir. Zihinsel engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmak, topluma dahil olmalarını ve katılımlarını sağlamak için tanı, tedavi modelleri ve destek sistemlerinde iyileştirmeler yapılması şarttır (Lefroy vd., 2018; Vázquez-Martínez vd., 2018; Salvador-Carulla vd., 2011).

2.1.3 Görme Bozukluğu

Görme bozukluğu, bir bireyin tıbbi tedavi veya standart refraktif lenslerle tam olarak düzeltilemeyen görme işlevlerinde azalma yaşadığı bir durumu ifade eder. Kişinin kullanılabilir bir görme yetisine sahip olduğu düşük görmeden, ışık algısının kaybolduğu tam körlüğe kadar uzanan bir görme kaybı yelpazesini kapsar. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), dünya çapında 2,2 milyardan fazla bireyin bir tür görme bozukluğu yaşadığını tahmin etmekte ve bu durumu küresel olarak önemli bir halk sağlığı sorunu olarak vurgulamaktadır (Kaiti, 2020).

Görme bozukluğunun tanımları ve sınıflandırmaları zaman içinde gelişmiş ve büyük ölçüde görme keskinliği ölçümlerine dayanmaktadır. Bir kişinin en iyi düzeltilmiş görme keskinliği 20/60'tan (veya metrik olarak 6/18'den) daha kötüyse genellikle görme bozukluğu olduğu kabul edilirken, körlük 3/60'tan (veya bağlama bağlı olarak 6/60'tan) daha düşük bir görme keskinliğine sahip olmak olarak tanımlanır (Dandona ve Dandona, 2006). Daha da önemlisi, görme bozukluğunun birçok vakası, dünya çapında milyonlarca kişiyi etkileyen miyopi ve hipermetropi gibi düzeltilmemiş kırma kusurlarına bağlanabilir. Araştırmalar, yalnızca düzeltilmemiş kırma kusurlarından kaynaklanan görme bozukluğu olan yaklaşık 98 milyon kişi olduğunu göstermektedir (Dandona ve Dandona, 2006) ve diğer istatistikler, en iyi düzeltilmiş görme keskinliği dikkate alındığında kataraktın dünya çapında görme bozukluğunun önde gelen nedeni olduğunu göstermektedir (Fotouhi, 2004).

Görme bozukluğu çeşitli altta yatan durumlardan kaynaklanabilir. Yaygın nedenler arasında katarakt, glokom, diyabetik retinopati, yaşa bağlı makula dejenerasyonu ve refraktif hatalar bulunur (Fotouhi, 2004). Diyabet hastaları gibi belirli popülasyonlarda görme bozukluğunun yaygınlığı dikkat çekici derecede yüksektir; çalışmalar diyabetli bireylerin sıklıkla diyabetik retinopati gibi ilgili komplikasyonlardan muzdarip olduğunu ve bunun da önemli görme fonksiyon kaybına yol açtığını ortaya koymaktadır (Kaewput vd., 2021). Dahası, ciddi görme bozukluğu diğer kronik sağlık durumlarıyla da ilişkilendirilmiştir ve bu

durum çok faktörlü yapısını (Kaewput vd., 2021) ve genel sağlık yönetimi için kritik etkilerini örneklemektedir (Siersma vd., 2019).

Görme engelinin psikolojik ve sosyal etkileri de aynı derecede önemlidir. Görme engeli olan bireyler, özellikle görme kayıpları travmatik olaylardan kaynaklanıyorsa, genellikle daha yüksek oranda anksiyete ve travma sonrası stres yaşarlar (Sivaprasad vd., 2012). Dahası, eğitim ve istihdam da dahil olmak üzere sosyal yaşamın çeşitli yönlerine entegrasyonla ilgili zorluklarla karşı karşıyadırlar ve erişilebilirliği ve kapsayıcılığı artırmak için genellikle özel destek ve uyarlanabilir teknolojilere ihtiyaç duyarlar (Bonsaksen vd., 2022; Giles vd., 2021). Karşılaştıkları engeller, yaşam kalitelerini olumsuz etkileyebilir ve kişisel ve profesyonel gelişim fırsatlarını kısıtlayabilir (Pamuji vd., 2023).

2.1.4 İşitme Engelliliği

İşitme engelliliği, normal işitme yeteneğine sahip olmayan ya da bu yeteneği kaybeden bireyler olarak ortaya çıkabilir. İşitme bozukluğu, ses algılama yetisini sunacak çok çeşitli sonuçlara bağlı olarak ortaya çıkabilir. Dünya Sağlık Örgütü, küresel işitme kaybı bir sağlık sorunu olarak kabul edilmekte ve tedavi edilmeyen işitme kaybının sosyal ve yaşam yolunda devam edebilen yaşam özgürlüğünü düşürebileceğini belirtmektedir (Alnıaçık vd., 2022). İşitme engellenebilir sosyal yaşamları, iletişim kurabilecekleri, eğitimleri ve genel sağlık durumları kaybolmaktan olumsuz yönde etkilenmektedir (Alsancak, 2018).

İşitme kaybı olan bireyler, iletişim kurmak ve sosyal dışlanma ile karşılaşmaktadır. Bu durum, toplumsal entegrasyonlarını ve bireyler arasındaki etkileşimlerini olumsuz yönde etkileyerek, stresli sağlıklarını da zedeler (Alsancak, 2018; Yılmaz ve Kahraman, 2023). İşitme engelliler genellikle okuma-yazma yapabilirler, diğer akranlarına kıyasla daha düşük görünümde kalırlar (Yaman vd., 2016). Bu durumun giderilmesi için özel eğitim programlarının ve teknolojik desteklerin sağlanması gerekmektedir (Berigel ve Karal, 2021). Örneğin, işitme engellilerin dağıtımlarına yönelik çeşitli eğitim

öğretimleri ve teknolojik araçlar, bu eğitimin sürdürülmesini önemli ölçüde artırmaktadır (Berigel ve Karal, 2021).

Ayrıca, işitme engellilerin aktivitelerinin algılanamaması, acil hayati riskler kullanılabilir. Seslerin yönünü bilmemek, tehlikelerden korunmasını zorlaştırmakta ve sosyal paylaşımlarını kısıtlamaktadır (Kavsaoğlu ve Camcı, 2021). Bu nedenle, işitme engelli bireyler için özel tasarlanmış ses görüş tespit sistemleri gibi teknolojik çözümler büyük önem taşıyor (Kavsaoğlu ve Camcı, 2021).

2.1.5 Diğer Engel Türleri

Zihinsel sağlık, kronik hastalık ve körlerin belirli bağlamlarda deneyimledikleri gibi durumsal engellerle ilgili olanlar da dahil olmak üzere bir dizi durumu kapsar. Bu engeller sıklıkla fiziksel, bilişsel ve duysal bozukluklarla etkileşime girerek bireylerin aldıkları destek ve hizmetleri karmaşıklarlaştırır. Fiziksel engeller ve ruhsal sağlık koşulları arasındaki örtüşme sıklıkla yaşanan stresi ve damgalanmayı yansıtır ve bu da engellerin kendisini daha da kötüleştirebilir (Sabariego vd., 2015; Winchester vd., 2023). Özetle, engellilik çeşitli fiziksel, ruhsal, görsel, işitme ve diğer engelleri kapsayan karmaşık, çok yönlü bir yapıdır. ICF gibi etkili çerçeveler, çeşitli engeller ve bunları etkileyen bağlamsal faktörler arasındaki etkileşimleri anlamak için gerekli bir merceğe sağlar. Engelli bireylerin ihtiyaçlarını ele almaya yönelik doğru tanımlar ve kapsamlı bir yaklaşım, etkili politika yapımı ve farklı toplumsal boyutlarda kapsayıcı uygulamaları desteklemek için kritik öneme sahiptir.

2.2. Engelli Bireylerin Toplumsal Yaşamda Karşılaştıkları Zorluklar

Engelli bireyler, fiziksel, tutumsal ve yapısal engellerin karmaşık etkileşimi nedeniyle sosyal yaşamda sıklıkla önemli zorluklarla karşılaşır. Bu engeller, sosyal etkileşimlerini, toplum katılımı fırsatlarını ve genel yaşam kalitelerini ciddi şekilde etkileyebilir. Bu sentez, konuyla ilgili son çalışmalardan ve literatürden yararlanarak bu zorlukların çoklu boyutlarını araştırmaktadır. Engelli

bireyler için en belirgin sosyal zorluklardan biri, toplumsal damgaların ve önyargıların varlığıdır. Araştırmalar, engelli bireylerin genellikle arkadaşlık kurmayı ve sürdürmeyi zor bulduğunu göstermektedir. Bu, engelli kişilerin izole edilmesine yol açabilen, engelli olmayan normları arzu edilir olarak konumlandıran genel bir toplumsal beklentiyle daha da karmaşık hale gelir (Kissow, 2013; Miller vd., 2009; Hall ve Wilton, 2011). Güzellik ideallerine uyma baskısı, toplumun engelli bireyleri nasıl algıladığını ve onlarla nasıl etkileşim kurduğunu etkiler, sıklıkla olumsuz stereotipleri güçlendirir ve gerçek sosyal etkileşimleri daha az sıklıkta yapar (Miller vd., 2009). Bu damgalama, engelli bireylerin paylaştığı deneyimlerde yankılanan bir yalnızlık ve dışlanma duygusu yaratabilir (Sharma, 2024; Syifa ve Hadi, 2023). Dahası, yapısal engeller engelli bireylerin sosyal katılımını önemli ölçüde engellemektedir. İşyerleri ve kamusal alanlar gibi fiziksel ortamlar genellikle engellilere uyum sağlayacak şekilde tasarlanmamıştır ve bu da bu bireyleri daha da izole etmektedir (Kurniawan ve Samudro, 2024; Hughes, 2010). Örneğin, erişilebilir ulaşımın eksikliği ve yetersiz altyapı, engelli insanların hareketliliğini ve toplum faaliyetlerine katılımını sınırlandırabilir (Anderson ve Bigby, 2016; Hughes, 2010). Bu çevresel engeller olumsuz sosyal tutumlarla bir arada bulunduğu anda, engelli bireylerin anlamlı sosyal etkileşimlere ve toplum yaşamına katılma şanslarını önemli ölçüde azaltır (Banks vd., 2021). Eğitim ve istihdam fırsatları da engelli bireylerin sosyal deneyimlerini şekillendirmede kritik öneme sahiptir. Eğitim ortamlarında ve işyerlerinde ayrımcı uygulamalar sıklıkla katılımı caydırır veya tamamen engeller; bu da sosyal izolasyonu daha da kötüleştirir (Aslantaş vd., 2023; Ruhindwa vd., 2016). Örneğin, politikaların engelli bireyleri iş gücüne dahil etmeyi amaçladığı bölgelerde bile, bu bireylerin gerçek deneyimleri sıklıkla kalıcı ayrımcılığı ve karşılanmamış erişilebilirlik ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır (Ruhindwa vd., 2016; Rummery ve Glendinning, 1999). Araştırmalar, işyerlerinde başarılı katılımın yalnızca sosyal bağları güçlendirmekle kalmayıp aynı zamanda engelli bireylerin öz saygısını ve genel yaşam kalitesini de iyileştirdiğini vurgulamaktadır (Aslantaş vd., 2023; Reeve,

2002). Sağlık ve toplum bakım politikalarının engelli bireylerin sosyal yaşamlarını da etkilediği gösterilmiştir. Uygun sağlık hizmetlerine yetersiz erişim, engelli kişileri toplumlarından daha fazla izole eden karmaşık sağlık sorunlarına yol açabilir; bu nedenle, sağlık hizmetlerine erişimi teşvik etmek, bu bireyler için daha iyi sosyal sonuçları kolaylaştırmak için esastır (Avolio vd., 2013; Rummery ve Glendinning, 1999).

2.3. Engellilik ve Spor

2.3.1 Engelli Bireyler İçin Sporun Önemi

Engelli bireyler için sporun önemi fiziksel, psikolojik ve sosyal iyilik halinin çeşitli alanlarına kadar uzanmaktadır. Spor, engelli bireyler için yalnızca fiziksel sağlığı değil aynı zamanda sosyal uyumu ve kişisel gelişimi geliştirmek için de hayati bir platform görevi görmektedir. Spora katılım, engelli bireylerin fiziksel gelişimlerinde, motor becerilerinde ve genel sosyal etkileşimlerinde önemli gelişmeler yaşamalarını sağlar. Akyol ve İlkin (2018), spor katılımının engelli bireylerin sosyal becerilerini artırırken fiziksel ve motor gelişimlerini olumlu yönde etkilediğini gözlemlemiştir. Dahası, spora katılım daha yüksek öz saygı ve başarı duygusuyla ilişkilendirilmiş olup, engelli bireylerin genel yaşam kalitesine katkıda bulunmaktadır. Bu bulgu, spor katılımının kişisel özerkliği ve toplumla bütünleşmeyi güçlendirdiğini belirten Bastık vd., (2023) ve Comella vd., (2018) tarafından desteklenmektedir. Sporun önemi, salt fiziksel faydaların ötesine uzanır; özellikle tekerlekli sandalye spor kulüpleri veya adaptif sporlar gibi toplum ortamlarında bir aidiyet ve kimlik duygusunu teşvik eder (Carter vd., 2014; Geppert vd., 2023). Dahası, sporun sosyalleşmedeki rolü çok önemlidir. Spor, Harthy vd., (2024) tarafından vurgulandığı gibi, engelliliğe yönelik toplumsal önyargılar ve klişeler nedeniyle aksi takdirde sınırlı olabilecek anlamlı etkileşimleri ve arkadaşlıkları kolaylaştırabilir. Bu etkileşimler, engelleri ortadan kaldırmak ve daha kapsayıcı topluluklar oluşturmak için gereklidir. Robertson ve Emerson tarafından yürütülen araştırmalar, zihinsel engelli bireyler arasındaki spor katılımının özellikle sosyal dışlanmayı hafifletmeye yardımcı olduğunu ve

böylece hem fiziksel hem de ruhsal sağlık sonuçlarını iyileştirdiğini vurgulamıştır (Robertson ve Emerson, 2010; Selander ve Wall, 2023). Ancak bu faydalara rağmen katılıma yönelik engeller devam etmektedir. Engelli bireyler kaynaklara erişim eksikliği, olumsuz algılar ve ulaşım ve tesis erişilebilirliği gibi lojistik engeller gibi önemli zorluklarla karşı karşıyadır (Jaarsma vd., 2016) . Bu engellerin ele alınması, engelli bireyler arasında spora daha yüksek katılım oranlarını teşvik etmek için kritik öneme sahiptir. Birkaç çalışma, spor organizasyonlarından destek ve finansal destek gibi belirli kolaylaştırıcıları, bu demografik grup için spora katılımı teşvik etmede temel unsurlar olarak belirlemiştir (Wegner ve Struthers, 2011; Youngson vd., 2023).

2.3.2 Engelli Bireylerin Spor Yapmasının Fiziksel, Psikolojik ve Sosyal Faydaları

Spora katılım, engelli bireyler için sayısız fiziksel, psikolojik ve sosyal fayda sağlar. Bu faydalar, genel yaşam kalitelerini artırır ve toplum içinde kapsayıcı bir ortam oluşturur.

Fiziksel Faydalar: Uyarlanabilir sporlara katılmak, engelli bireyler için önemli fiziksel iyileştirmelere yol açar. Araştırmalar, fiziksel aktiviteye katılımın gelişmiş kas gücü, gelişmiş dayanıklılık ve genel işlevsellikte artışla sonuçlandığını göstermektedir (Aitchison vd., 2020; Isidoro-Cabañas vd., 2023). Özellikle, uyarlanabilir sporlar obezite ve tip 2 diyabet gibi engelliliklerle ilgili ikincil sağlık sorunlarını da hafifletebilir ve böylece daha sağlıklı bir yaşam tarzını teşvik edebilir (Isidoro-Cabañas vd., 2023; Jaarsma vd., 2014). Fiziksel engelli bireylerde spor katılımının koruyucu etkileri sağlıkla ilgili komplikasyon olasılığını azaltabilir (Isidoro-Cabañas vd., 2023; Rayes vd., 2022).

Psikolojik Faydalar: Spora katılmanın psikolojik avantajları çok derindir. Çalışmalar, uyarlanabilir sporlara katılımın duygusal dayanıklılık sağladığını, öz saygıyı artırdığını ve bir başarı duygusunu beslediğini göstermektedir (Bulut vd., 2024; Ramsden vd., 2023; Sahlin ve Lexell, 2015). Katılım, stres, kaygı ve depresyona karşı başa çıkma stratejilerini kolaylaştırarak zihinsel refahı artırır

(Mauerberg-deCastro vd., 2016) . Ek olarak, spora katılmak zihinsel sağlık için hayati önem taşıyan bir aidiyet ve topluluk duygusu geliştirir (Kim vd., 2024; Oblak vd., 2023).

Sosyal Faydalar: Sosyal düzeyde spor, engelli ve engelli olmayan bireyler arasındaki engelleri ortadan kaldırarak sosyal katılım ve toplum katılımı için bir araç görevi görür (Harthy vd., 2024; Kurniawan ve Samudro, 2024). Spor müsabakaları görünürlüğü ve farkındalığı teşvik ederek, engellilik hakkındaki toplumsal algıları ve önyargıları sorgulamaya ve değiştirmeye yardımcı olur (Slavković vd., 2021). Dahası, uyarlanabilir sporlar engelli bireylerin akranlarıyla bağlantı kurmasını, arkadaşlıklar kurmasını ve deneyimlerini paylaşmasını sağlayarak yalnızlık ve sosyal izolasyonla mücadele edebilecek değerli sosyal ağların oluşmasını sağlar (Kurniawan ve Samudro, 2024; Nhamo ve Sibanda, 2021). Engelli bireylerin ana akım sporlara entegrasyonu, toplumların sosyal yapısını güçlendirebilecek ve çeşitliliğin daha geniş çapta kabul görmesini teşvik edebilecek karşılıklı anlayışı ve kapsayıcılığı teşvik eder (Bulut vd., 2024; Oblak vd., 2023). Sportlarda kapsayıcı katılımı vurgulayan programlar, engelli bireyleri güçlendirebilir ve onlara topluma tam olarak katılma fırsatları sunabilir (Isidoro-Cabañas vd., 2023; Nhamo ve Sibanda, 2021).

2.3.3 Paralimpik Oyunlar ve Engelli Spor Branşları

Paralimpik Oyunları engelli sporcular için önemli kültürel, sosyal ve atletik öneme sahiptir. Bu küresel etkinlik yalnızca para-sporcuların yeteneklerini sergilemekle kalmaz, aynı zamanda engelli haklarının ilerletilmesi ve sosyal katılımın teşvik edilmesi için bir platform görevi görür. Paralimpik Oyunları'nın etkisi sporun ötesine uzanır, engelliliğe ilişkin toplumsal algıları etkiler ve çeşitliliğe ilişkin daha iyi bir anlayışı teşvik eder.

Kültürel ve Toplumsal Etki: Paralimpik Hareketi engelli sporcuların görünürlüğüne artırmada önemli bir rol oynamış ve böylece engelliliğe ilişkin klişelere ve toplumsal tutumlara meydan okumuştur. Mauerberg-Decastro vd., (2016)'nin belirttiği gibi, Paralimpik Oyunları'nın başarısı engelli bireylerin

yeteneklerinin daha geniş bir şekilde tanınmasını sağlayarak toplum içinde daha iyi bir onur ve anlayışı teşvik etmektedir. Bu etki, Paralimpik sporlara katılımın sosyal katılıma nasıl katkıda bulunduğunu ve engelli bireylerin yaşam kalitesini nasıl artırdığını vurgulayan Magnanini ve Morelli'nin araştırmasında da yankı bulmaktadır (Magnanini ve Morelli, 2021). Dahası, Tokyo 2020 Paralimpik Oyunları ile bağlantılı girişimler, spor etkinlikleri tarafından toplumsal katılımın ve toplumsal değişimin nasıl kolaylaştırılabileceğine ve genç nesillerin daha kapsayıcı bir zihniyet benimsemesini nasıl teşvik edebileceğine örnek teşkil etmektedir (Kolotouchkina vd., 2021).

Atletik Gelişim ve Psikolojik Faydalar: Çeşitli engeller için sınıflandırmalarla yönetilen Paralimpik Oyunların yapısı, sporcuların eşit bir oyun alanında yarışmasına olanak tanır ve bu da katılımcılar arasında bir başarı ve kimlik duygusunu teşvik eder (Öner, 2023) . Rekabetçi spora katılmanın psikolojik refahı artırdığı, öz saygıyı, öz yeterliği ve genel yaşam memnuniyetini önemli ölçüde artırdığı gösterilmiştir (Purdue ve Howe, 2013; Zabala-Domínguez vd., 2023). Bu psikolojik güçlendirme, para-sporcuların spor aracılığıyla zorluklarla başa çıkma ve kişisel dönüm noktalarına ulaşma deneyimleriyle bağlantılıdır (Blauwet ve Willick, 2012). Dean vd., ayrıca, Paralimpik Hareketi'nin sosyal adalet ve eşitliği savunduğunu iddia ederken, rekabetçi spora yerleşmiş engellilikçi kavramların karmaşıklıklarında gezinmesi gerektiğini belirtmektedir (Dean vd., 2022).

Zorluklar ve Eleştiriler: Paralimpik Oyunları çevreleyen olumlu anlatılara rağmen, etkinlik ve daha geniş kapsamlı etkileri eleştirisiz değildir. Para-sporcuların tasvirinin, bireylerin engellerini sadece kararlılık ve sıkı çalışmayla aşabileceklerini ve böylece toplumda devam eden sistemik engelleri en aza indirebileceklerini öne süren “süper sakat” anlatısını sürdürebileceği yönünde endişeler vardır (Purdue, 2013). Purdue, Paralimpik Oyunları'nın Olimpiyat deneyimini yansıtacak şekilde çerçevelenmesine rağmen, bunun bazen engelli savunuculuğunda ele alınması gereken temel sorunları gizleyebileceğini belirtiyor (Purdue, 2013).

Medya Temsili: Paralimpik Oyunları'nın medyadaki temsili, engelliliğe ilişkin kamu algısını şekillendirmede önemli bir rol oynuyor. Kolotouchkina ve diğerlerinin de belirttiği gibi, medya engelli sporcuların başarılarını ve deneyimlerini vurgulayarak daha kapsayıcı bir anlatıyı teşvik etme potansiyeline sahip, ancak marjinalleştirilmiş temsillerden kaçınmak için kapsamını sürekli olarak iyileştirmeye çalışmalıdır (Kolotouchkina vd., 2020; Noske-Turner vd., 2022). Önemli medya katılımı, para-sporcuların katkılarına ilişkin farkındalığı artırabilir ve toplum içinde daha fazla kabul görmeyi teşvik edebilir.

2.4 Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumları

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarını değerlendirmek için, bu tutumları etkileyen hâkim duygulara ve potansiyel faktörlere ilişkin içgörü sağlayan çeşitli çalışmaları analiz etmek kritik öneme sahiptir. Literatürde tutarlı bir tema, spor bağlamlarında engelli bireylerle karşılaşmanın öğrenciler arasındaki tutumları olumlu yönde etkilemesidir. Örneğin, Öztürk ve Abakay, engelli akranlarını içeren spor derslerine katılan öğrencilerin, bu tür deneyimler yaşamayan akranlarına kıyasla daha olumlu tutumlar sergilediğini bulmuşlardır (Öztürk ve Abakay, 2014). Bu, McKay vd. (2018)'nin engelli spor müdahalesi hakkında düşünen öğrencilerin engelli sporcuların yetenekleri hakkındaki önceden edinilmiş fikirlerini sorgulamaya başladıkları bulgularıyla örtüşmektedir. Bu tür deneyimler, sporda engelli bireyler için destekleyici bir ortam geliştirmek açısından çok önemlidir. Dahası, tutumları şekillendirmede eğitimin rolü, daha fazla araştırmayı hak eden kritik bir husustur. Canpolat ve Akyol (2023), demografik faktörlerle ilişkili Paralimpik sporlara yönelik tutumlardaki önemli farklılıkları ortaya koyan bir çalışma yürütmüş ve engelliliğe ilişkin anlayış ve algıları iyileştirmek üzere uyarlanmış eğitim programlarına olan ihtiyacı vurgulamıştır. Bunu tamamlayarak Shapiro vd. (2020), öğretim görevlileri ve personel arasında engellilik konusunda farkındalık eksikliğinin, engelli öğrencilerin eğlence amaçlı sporlara katılımını istemeden engellenebileceğini ve eğitim çerçevelerinde ele alınması gereken bir bilgi

boşluğuna işaret ettiğini vurgulamaktadır. Cinsiyet farklılıklarının da bu tutumları şekillendirmede önemli olduğu belirtilmiştir. Araştırmalar erkek spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli kişilere karşı kadın öğrencilere kıyasla daha az olumlu tutumlar sergileme eğiliminde olduğunu göstermektedir ve bu durum hedefli müdahaleler için potansiyel bir alanı işaret etmektedir (Şentürk, 2019). Bu bağlamda, Evans vd. (2013) erkek katılımcıların engelli bireyleri sıklıkla kısıtlamalarla ilişkilendirdiğini ve böylece öğrenme ortamında devam edebilecek engellilere yönelik duyguları güçlendirdiğini gözlemlemiştir. Bu, daha kapsayıcı bir spor kültürü oluşturmak için müfredata engellilik farkındalığının dahil edilmesinin önemini vurgular. Ek olarak, tutumlarla ilgili duygusal ve sosyal boyutlar tanınmalıdır. Örneğin, Turnnidge vd. (2012), antrenör desteğinin ve beklentilerinin sporcuların, özellikle engellilerin öz yeterliliğini belirgin şekilde etkileyebileceğini ve olumlu pekiştirmenin olumsuz stereotiplere karşı koyabileceğini öne sürmektedir. Ayrıca, Baş vd. (2021)'nin de belirttiği gibi, öğrencilerin tutumları genellikle ailevi etkiler ve toplumsal algılar tarafından şekillendirilir; Baş ve diğerleri engelli bir aile üyesinin varlığının tutumları önemli ölçüde değiştirmediğini ve engellilikle ilgili daha geniş toplumsal şartlanmanın potansiyel etkisini öne sürmüştür.

2.5. Engellilere Yönelik Farkındalık ve Toplumsal Algi

Engelli insanların farkındalığı ve sosyal algısı hem bireysel hem de toplumsal engellilik tutumlarını yansıtan kritik çalışma alanlarıdır. Araştırmalar, engelliliklerle ilgili baskın anlatıların genellikle engelliliğin sosyal veya tıbbi modeline bağlı kaldığını göstermektedir. Tıbbi model, engellilikleri öncelikle tedaviye ihtiyaç duyan bireysel bozukluklar olarak görürken, sosyal model engelli bireylerin topluma tam katılımını engelleyen toplumsal engellere odaklanılmasını savunur. Droscha ve diğerleri, sosyal modele ilişkin farkındalığın artmasının engelli bireylere yönelik bakımı ve anlayışı iyileştirebileceğini ve engellilikleri çevreleyen toplumsal yapıları ele almanın önemini pekiştirebileceğini vurgulamaktadır (Droscha vd., 2025). Bu değişim,

yalnızca tıbbi kaygıları ele almaktan ziyade toplumsal ve yapısal sorunları çözmeye öncelik veren daha kapsayıcı bir toplum teşvik etmek için gereklidir. Dahası, özellikle iş yeri ortamlarında engelli bireyler arasında kimlik inşası, sosyal algılarında hayati bir rol oynar. Richard ve Hennekam (2021), engelli çalışanların engelli olmayan akranlarıyla ve diğer engelli bireylerle kendilerini karşılaştırma dahil olmak üzere sosyal karşılaştırma yoluyla damgayla nasıl başa çıktıklarını araştırıyor ve bu, toplumsal damgalama karşısında olumlu bir öz kimlik geliştirmeye yardımcı oluyor. İşyeri ortamı, engellilik algılarının sosyal entegrasyonu veya dışlanmayı engelleyebileceği veya kolaylaştırabileceği bir mikrokozmos görevi görebilir (Zaluska vd., 2020). Topluluk algısı da engelli bireylerin deneyimlerini önemli ölçüde etkiler. Johnson vd. (2024), engelli çocukların bakıcılarının engelliliklere yönelik tıbbi müdahalelerden sonra daha fazla toplum kabulü bildirdiğini, bunun da sağlık hizmetlerindeki gelişmelerle toplumsal algıların olumlu yönde değişebileceğini öne sürdüğünü bulmuştur. Bu bulgu, engelli bireylerin bu çabalara aktif katılımını savunan ve damgalama sorununu ele alan çok düzeyli müdahalelere olan ihtiyacı vurgulayan Smythe ve diğerlerinin sistematik incelemesiyle uyumludur (Smythe vd., 2020) . Engelli kişiler damgalama azaltma girişimlerine aktif olarak katılarak, toplumlarındaki algıların yeniden şekillendirilmesine katkıda bulunabilirler. Dahası, engelliliğe yönelik tutumlar türe göre değişebilir. Werner'in araştırması, zihinsel ve fiziksel engelliliklerle ilişkili farklı damgalanmayı vurgulayarak toplumsal destek ve hakların tanınması için çıkarımlar göstermektedir (Werner, 2015) . Bu farklılık, sosyal algıların karmaşıklığını vurgular ve kamu eğitimi ve savunuculuğunda nüanslı yaklaşımlara olan ihtiyacı vurgular (Phillips vd., 2018). Engelli bireyler için damgalanmanın sosyal ve ekonomik sonuçlar üzerindeki etkisi derindir. Molero vd. (2019) damgalanmanın olumsuz stereotipler aracılığıyla nasıl ortaya çıktığını, nihayetinde sosyal etkileşimlerde kaygı ve rahatsızlık duygularına yol açtığını, bunun da yaşam kalitesini düşürebileceğini ve dışlanmayı sürdürebileceğini tartışmaktadır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Araştırmada, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır (Frankel ve Wallen 2009; Karasar, 2014;). Tarama araştırmalarının asıl amacının bir gruba ait özelliklerin betimlenmesi olduğunu ifade edilmektedir (Büyüköztürk vd., 2017).

3.2 Katılımcılar

Araştırmanın evrenini 2024-2025 eğitim-öğretim döneminde spor bilimleri fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem ise evrenin içerisinde kolay ulaşılabilir örneklem yöntemiyle belirlenmiş ve araştırmaya gönüllü olarak katılmış Türkiye'deki çeşitli üniversitelerin spor bilimleri fakültelerinde öğrenim gören 254 spor bilimleri fakültesi öğrencisinden oluşmuştur.

Tablo 3.1 Katılımcıların Özellikleri

Cinsiyet	
Kadın	102 (%40,2)
Erkek	152 (%59,8)
Program	
Spor Yöneticiliği	134 (%52,8)
Antrenörlük Eğitimi	39 (%15,4)
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	21 (%8,3)
Rekreasyon	60 (%23,6)
Branş	
Bireysel Sporlar (	110 (%43,4)
Takım Sporları (	144 (%56,7)
Baba Eğitim Durumu	
İlköğretim	97 (%38,2)
Lise	98 (%38,6)
Lisans	51 (%20,1)
Lisansüstü	8 (%3,1)
Anne Eğitim Durumu	
İlköğretim	101 (%39,8)
Lise	96 (%37,8)
Lisans	52 (%20,5)
Lisansüstü	5 (%2,0)

Tablo 3.1 incelendiğinde araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin 102'sinin (%40,2) kadın, 152'sinin (%40,2) erkek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin 134'ü (%52,8) spor yöneticiliği, 39'u (%52,8) antrenörlük eğitimi, 21'i (%52,8) beden eğitimi ve spor öğretmenliği ve 60'ı (%52,8) rekreasyon programına kayıtlı olduğu belirlenmektedir. Ayrıca öğrencilerin 110'unun (%43,4) bireysel spor, 144'ünün ise (%56,7) takım sporu yaptığı tespit edilmektedir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler Dökmen (2000) tarafından geliştirilen Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği aracılığıyla elde edilmiştir. Ayrıca katılımcıların demografik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan katılımcıların demografik özelliklerinin belirlenmesine yönelik oluşturulan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.1 Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği

Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği, 5'li Likert biçiminde olup 30 maddeden oluşmaktadır. Dökmen, (2000) tarafından geliştirilen ve 30 maddeden oluşan ölçek, “tamamen katılıyorum” 1, “katılıyorum” 2, “kararsızım” 3, “katılmıyorum” 4, “hiç katılmıyorum” 5 olarak puanlanan 5 basamaklı Likert tipi bir tutum ölçeğidir. Ölçeğin 2, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 22, 25 maddeleri ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 150 ve en düşük puan 30'dur. Alınan yüksek puanlar engellilere yönelik yüksek olumlu tutumu ifade etmektedir.

3.4 Veri Toplama Süreci

Bu araştırma Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Etik Kurulu'nun 2025 - 05/1279 sayılı izni (EK.1) ile yürütülmüştür. Kolayda ulaşılabilir örneklem yöntemi doğrultusunda ulaşılabilen ve araştırmaya katılmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden spor bilimleri fakültesi

öğrencilerine anket formu iletilmiştir. Tüm öğrencilere araştırmanın bilimsel bir amaç taşıdığı, herhangi bir doğru cevabı olmayan soruları cevaplarırken objektif olmaları gerektiği ve sadece kendileri için en uygun olan cevabı vermeleri gerektiği açıklanmış ve katılımcıların istedikleri herhangi bir aşamada koşulsuz olarak araştırmadan ayrılacakları bildirilmiştir.

3.5 Verilerin Analizi

Elde edilen veriler ilk olarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve eksik ve/veya hatalı veri girişinin olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bu aşamadan sonra verilerin Mahalanobis uzaklıkları incelenecek ve ihtiyaç dahilinde verilerin ayıklanması sağlanmıştır. Veri toplama aracının iç tutarlık katsayıları belirlenmiş ve yanıtların normallik dağılımlarının değerlendirilmiştir. Verilerin analizler için uygunluğundan emin olunduktan sonra ikili gruplarda bağımsız gruplar t-testi, ikiden fazla değişken ihtiyacı olan analizler için ise tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. İlişkisel testler için ise korelasyon analizlerden yararlanılmıştır.

Tablo 3.2 Betimsel İstatistikler

Boyut	Cr Alpha	Ort.	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Engellilere Yönelik Tutum	.80	95.17	10.46	.26	.72

Tablo 3.2 incelendiğinde Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği'ne verilen yanıtlara dair betimsel istatistiklerin aktarıldığı görülmektedir. Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği aracılığıyla elde edilen yanıtların iç tutarlılıklarının değerlendirilmesinde kullanılan alpha (α) katsayısının $\alpha=.80$ olarak elde edildiği aktarılmaktadır. Aktarılan değer ile Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği aracılığıyla elde edilen yanıtların oldukça güvenilir olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca ölçeklerden elde edilen yanıtların dağılımlarının incelenmesi adına çarpıklık ve basıklık değerleri de Tablo 3.2 aracılığıyla incelenebilmektedir. İncelenebilen değerler neticesinde de yanıtların normal dağılım gösterdikler değerlendirilebilmektedir.

4.BULGULAR

Tablo 4. 1 Cinsiyet Değişkeni Açısından Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Boyut	Değişken	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Engellilere Yönelik Tutum	Kadın	102	93.32	9.43	-2.39	.017
	Erkek	152	96.41	10.96		

Tablo 4.1 incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin engellilere yönelik tutum puanlarının istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha yüksek engellilere yönelik tutum puanlarına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 4.2 Spor Branşı Değişkeni Açısından Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Boyut	Değişken	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Engellilere Yönelik Tutum	Bireysel	110	94.45	10.54	-.956	.340
	Takım	144	95.72	10.40		

Tablo 4.2 incelendiğinde spor branşı değişkenine göre öğrencilerin engellilere yönelik tutum puanlarının istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 4.3 Engelli Tanıdık Değişkeni Açısından Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Boyut	Değişken	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Engellilere Yönelik Tutum	Yok	108	95.83	11.59	.840	.402
	Var	146	94.68	9.55		

Tablo 4.3 incelendiğinde engelli bir tanıdığı olup olmadığına göre öğrencilerin engellilere yönelik tutum puanlarının istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 4 Engelliler Dersi Değişkeni Açısından Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Boyut	Değişken	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Engellilere Yönelik Tutum	Almadım	109	96.04	11.42	1.12	.261
	Aldım	145	94.51	9.67		

Tablo 4.4 incelendiğinde engelliler ilgili bir ders alıp almadığına göre öğrencilerin engellilere yönelik tutum puanlarının istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 4.5 Anne Eğitim Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyut	Değişken	n	$\bar{X}$	Ss	F	p	Tukey
Engellilere Yönelik Tutum	İlköğretim ¹	101	92.99	9.02	4.88	.003	1<2
	Lise ²	96	97.80	11.01			
	Lisans ³	52	95.40	10.81			
	Lisansüstü ⁴	5	86.40	11.71			

Tablo 4.5 incelendiğinde anne eğitim düzeyine göre öğrencilerin engellilere yönelik tutum puanlarının istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Elde edilen farklılığın kaynağının belirlenmesi adına yapılan gruplar arası karşılaştırma sonuçlarına göre annesi lise mezunu olan öğrencilerin annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek engellilere yönelik tutum puanlarına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 4. 6 Baba Eğitim Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyut	Değişken	n	$\bar{X}$	Ss	F	p	Tukey
Engellilere Yönelik Tutum	İlköğretim ¹	97	93.23	9.65	3.13	.026	1<2
	Lise ²	98	97.63	11.46			
	Lisans ³	51	94.29	9.00			
	Lisansüstü ⁴	8	94.12	11.75			

Tablo 4.6 incelendiğinde baba eğitim düzeyine göre öğrencilerin engellilere yönelik tutum puanlarının istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Elde edilen farklılığın kaynağının belirlenmesi adına yapılan gruplar arası karşılaştırma sonuçlarına göre babası lise mezunu olan öğrencilerin babası ilköğretim mezunu olan öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek engellilere yönelik tutum puanlarına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 4.7 Yaş Açısından Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

		Yaş
Engellilere Yönelik Tutum	r	.043
	p	.491

Tablo 4.7 incelendiğinde yaş ile engellilere yönelik tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

5.TARTIŞMA

Bu araştırmada cinsiyet, spor branşı, engelli tanıdık, engelliler ilgili ders alma, anne baba eğitim düzeyi ve yaş değişkenlerini incelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde spor bilimleri öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının cinsiyet, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi değişkenlerine bağlı olarak anlamlı şekilde farklılaştığı bulunmuştur.

Araştırmamızda spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere kıyasla daha yüksek engellilere yönelik tutum puanına sahip oldukları belirlenmiştir. Bu bulgu, literatürde yer alan bazı çalışmalarla paralellik göstermekte, bazılarıyla ise çelişmektedir.

Örneğin, Altunhan vd. (2021) Mardin Artuklu Üniversitesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının üzerine yaptığı çalışma 257 kadın, 105 erkek toplamda 362 katılımcı ile yürütülmüştür. Araştırmada “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanmıştır. Çalışma sonucunda erkek öğrencilerin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutum puanları, kadın öğrencilerin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutum puanlarına kıyasla daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Şahin ve Bekir (2016)’in Üniversite Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumları adlı çalışmasına ise 278 kadın 71 erkek toplamda 349 gönüllü katılımcı katılmıştır. Araştırmalarında “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanmıştır. Çalışma sonucunda erkek öğrencilerin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutum puanlarının kadın öğrencilerin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutum puanlarından daha yüksek çıkmıştır. Bu bulgular, mevcut araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Ancak bazı araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Nalbant ve Dinç, (2024) yaptığı spor bilimleri fakültesi öğrencileriyle yürütmüş olduğu özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutum konusunu ele alan çalışmasını 145 kadın 209 erkek toplamda 354 gönüllü spor bilimleri fakültesi öğrencisiyle yürütmüştür.

Araştırma sonucunda spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, araştırma örneklemelerindeki farklılıklardan veya kullanılan ölçme araçlarının içeriğinden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca katılımcıların bireysel deneyimlerinin çeşitliliği de sonucu etkilemiş olabilir.

Benzer şekilde, Magnusson vd. (2017) yaptığı Okul Çağındaki Çocukların Bilgi ve Tutumları Üzerinde Kısa Süreli Bir Engellilik Farkındalık Programı Etkisi adlı çalışmaya Toledo bölgesindeki 11-14 yaş gruplarındaki 8 ilkokuldan toplam 247 öğrenci katılmıştır. Çalışma sonucunda kısa süreli bir engellilik farkındalık programının etkilerinin cinsiyete göre bir farklılaşmadığını yönelik sonuçlar elde etmiştir. Bu durum, yaş grubunun küçük olması, programın süresinin sınırlı olması veya kültürel bağlamın etkisiyle açıklanabilir.

Öte yandan Olaleye vd. (2012)'nin Nijerya'daki kapsayıcı bir okulda engellilere yönelik tutumların incelendiği çalışmalarında kadın katılımcıların daha yüksek engellilere yönelik tutum puanlarına sahip olduklarını belirlemiştir. Benzer şekilde Karademir vd. (2018)'nin Beden Eğitimi ve Spor Öğretmen Adaylarının Zihinsel Engellilere Yönelik Tutumları İncelemesi adlı çalışmasına 80 kadın 120 erkek toplamda 200 gönüllü beden eğitimi öğretmeni katılmıştır. Beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel engellilere yönelik tutumlarını ölçmek için “Zihinsel Engelliler Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda kadın beden eğitimi ve spor öğretmen adaylarının puanlarının erkek beden eğitimi ve spor öğretmen adaylarının göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıklar, örneklem mesleki yönelimi, kültürel normlar, toplumsal cinsiyet rolleri ya da bireylerin engellilikle olan kişisel temas düzeylerinden kaynaklanıyor olabilir.

Araştırmada spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli birey tanıma durumlarına göre tutumlarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu bulgu, engelli bireyle kişisel temasın tutum üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmayabileceğine işaret etmektedir. Literatürde yer alan bazı araştırmalar da bu durumu destekler niteliktedir.

Örneğin Karademir vd. (2018)'in Beden Eğitimi ve Spor Öğretmen Adaylarının Zihinsel Engellilere Yönelik Tutumları İncelemesi çalışmasında da çalışmamızı destekler şekilde engelli tanıdık değişkinine göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Benzer şekilde Demirbilek vd. (2024) tarafından Spor Bilimleri Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Algı Düzeyleri Belirlenmesi adlı çalışma 121 kadın 181 erkek toplamda 302 gönüllü spor bilimleri fakültesi öğrencisi ile yürütülmüştür. Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik algı düzeylerini anlamak amacıyla “Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışma sonucunda engelli tanıdık değişkenine göre Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumların anlamlı şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu çalışmalar araştırmamızı destekler niteliktedir.

Ancak literatürde mevcut bulgularımızla çelişen araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Çolak ve Çetin (2014) öğretmenlerin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla toplam 138 gönüllü öğretmen katılımcı ile tamamlamış olduğu çalışmasında “Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği” aracılığıyla araştırmasını yürütmüş ve engelli tanıdık değişkenine göre engellilere yönelik tutumun anlamlı şekilde farklılıklaştığını tespit etmiştir. Aynı şekilde Atasoy (2021) Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Benlik Saygı Düzeylerine Göre Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklere Yönelik Tutumları İncelenmesi adlı çalışmasında toplam 103 gönüllü özel eğitim öğretmeni ile araştırmasını tamamlamış ve “Zihinsel Engelli Çocukların Sportif Etkinliklere Yönelik Tutum Ölçeği” aracılığıyla elde ettiği sonuçlarına göre ailesinde engelli birey bulunan özel eğitim öğretmenlerinin, sportif etkinliklere yönelik tutumları anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar, bireyin engelli bireylerle olan kişisel bağının, özellikle mesleki bağlamda empatik yaklaşımları ve tutumları olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir.

Bu çelişkili sonuçlar, öncelikle örneklem gruplarındaki farklılıklardan kaynaklanabilir. Nitekim Çolak ve Çetin (2014) ile Atasoy (2021)'un çalışmaları öğretmen gruplarıyla yürütülmüşken, bizim çalışmamız ve destekleyici diğer

araştırmalar spor bilimleri fakóltesi öğrencileriyle geręekleřtirilmiřtir. Bu durum, mesleki deneyim düzeyi, engelli bireylerle kurulan ilişkinin s¼resi ve niteliği gibi fakt¼rlerin etkisini d¼ř¼nd¼rmektedir. Ayrıca kullanılan ölęeklerin iğeriği ve odaklandığı boyutlar (algı, genel tutum, sportif tutum vb.) da elde edilen sonuçların farklılaşmasına neden olmuş olabilir.

Araştırmada, spor bilimleri fakóltesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının, engellilerle ilgili bir ders alıp almama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu bulgu, formal eğitimin, özellikle ders ya da seminer düzeyinde verilen kısa süreli bilgilendirmelerin tutum üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmayabileceğine işaret etmektedir. Benzer şekilde, Yaşın ve İlhan (2021)’ın 167 erkek, 43 kadın olmak üzere toplamda 210 gönüll¼ beden eğitimi öğretmeni ile beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklere yönelik tutumlarını incelemek amacıyla yaptığı ęalıřmada, beden eğitimi öğretmenlerinin özel bireylerle ilgili ders alma veya seminer alıp almama durumuna göre beden eğitimi öğretmenleri arasında anlamlı farklılıklaşmanın yaşanmadığına yönelik sonuçlar elde etmiştir. Bu sonuçlar, mevcut ęalıřmamızla paralellik göstermektedir. Her iki ęalıřma da bireylerin tutumlarının yalnızca eğitsel bir müdahaleyle değil, daha ęok doğrudan deneyim, empatik etkileşim ve bireysel değerlerle şekillenebileceğini d¼ř¼nd¼rmektedir.

Öte yandan, literatürde bu bulgularla ęeliřen araştırmalar da yer almaktadır. Demir (2023)’ın Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Benlik Saygıları ile Engellilere Yönelik Tutumların Karşılaştırması adlı ęalıřmasına devlet ve özel okullarda beden eğitimi öğretmenliği yapan 84 kadın 136 erkek toplamda 220 gönüll¼ beden eğitimi öğretmeni katılmıştır. Bu araştırmada beden eğitimi öğretmenlerinin engellilere yönelik tutumlarını belirlemek için “Engellilere Yönelik Tutum Ölęeđi” kullanılmıştır. ęalıřma sonuçları incelediğinde beden eğitimi öğretmenlerinin engellilere yönelik tutumlarının engellilere yönelik eğitim alma durumu değerşkenine göre anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Karademir vd. (2018)’nin Beden Eğitimi ve Spor

öğretmen Adaylarının Zihinsel Engellilere Yönelik Tutumları İncelemesi adlı çalışması 80 kadın 120 erkek toplamda 200 gönüllü beden eğitimi ve spor öğretmeni ile yürütülmüştür. Beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel engellilere yönelik tutumlarını ölçmek için “Zihinsel Engelliler Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda beden eğitimi öğretmenlerinin engelliler yönelik tutumlarının engellilere yönelik eğitim alma değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Engellilere yönelik eğitim alanların engellilere karşı tutumlarını olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu farklılıklar, büyük ölçüde çalışmalarda örneklem gruplarının niteliğinden kaynaklanıyor olabilir. Nitekim Demir (2023) ve Karademir vd. (2018)’nin araştırmaları, halihazırda mesleki sorumluluk üstlenen veya mesleğe doğrudan hazırlanan öğretmenlerle gerçekleştirilmiştir. Bu grupların, aldıkları eğitimi mesleki uygulamalarla bütünleştirme düzeylerinin daha yüksek olması, eğitimin tutumlar üzerindeki etkisini güçlendirmiş olabilir. Buna karşılık, mevcut çalışmamızda yer alan spor bilimleri fakültesi öğrencileri henüz doğrudan bir mesleki uygulama sürecinde bulunmadıkları için, ders içeriğinin tutuma yansımaları sınırlı kalmış olabilir.

Ayrıca, engellilerle ilgili derslerin içeriği, süresi, uygulamalı boyutu olup olmadığı ve eğitimin ne zaman alındığı gibi değişkenler de sonuçlar üzerinde etkili olabilir. Nitelikli ve etkileşim temelli bir eğitim süreci, tutum üzerinde daha anlamlı bir etki yaratabilecekken; yalnızca kuramsal ve kısa süreli derslerin bu etkiyi göstermemesi olasıdır.

Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin engellilere yönelik tutumları anne-baba eğitim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılık göstermektedir. Ebeveyn eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin engellilere yönelik daha olumlu tutum sergilediği belirlenmiştir. Bu durum, ailedeki sosyo-kültürel birikimin, bireyin toplumsal duyarlılığı ve empatik kapasitesi üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedir. Benzer sonuçlar literatürde de yer almaktadır. Örneğin, Alptekin ve Batık (2013)’ın Özel Eğitim Bölümü Öğrencilerinin Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutumlarına Özel Eğitim Dersinin Etkisi adlı çalışmasına

toplam 105 özel eğitim öğrencisi katılmıştır. Araştırmada öğrencilerin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda özel eğitim bölümü öğrencilerinin anne-baba eğitim düzeyi değişkenine göre eğitim düzeyi arttıkça, yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik olumlu tutum da arttığına yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Aynı şekilde Daruwalla ve Darcy (2005) Engelli Bireylere Yönelik Kişisel ve Sosyal Tutumlar adlı çalışmasında da ebeveyn eğitim seviyesinin artmasının, bireylerin engelli bireylere yönelik daha olumlu sosyal ve kişisel tutumlar geliştirmeleriyle ilişkili olduğu raporlanmıştır. Bu bulgular, mevcut çalışmamızla paralellik göstermektedir.

Ancak bazı çalışmalar, elde ettiğimiz bulgularla çelişen sonuçlar ortaya koymuştur. Örneğin Paçal vd. (2021) ise bu bulguların aksine Lise Öğrencilerinin Engelli Bireylere Yönelik Tutumları İncelenmesi çalışmasına gönüllü olarak katılan 362 kız 105 erkek öğrenciden “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği” aracılığıyla anne-baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığına yönelik sonuçlar elde etmiştir. Benzer şekilde Açıık ve Narinç (2020)’in Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumları İncelenmesi adlı çalışmasına eğitim bilimleri fakültesinde okuyan 108 kadın 116 erkek gönüllü eğitim bilimleri fakültesi öğrenci katılmıştır. Engellilere yönelik öğrencilerin tutumlarını belirlemek için “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde anne-baba eğitim düzeyine bağlı olarak eğitim fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının anlamış şekilde farklılaşmadığına yönelik sonuçlar elde edildiği görülmektedir.

Bu farklılıklar, örneklem gruplarındaki yaş ve gelişim düzeyi, eğitsel bağlam ve bireysel deneyim çeşitliliği gibi faktörlerden kaynaklanıyor olabilir. Örneğin, Paçal vd. (2021) lise düzeyinde, Açıık ve Narinç (2020) ise farklı eğitim geçmişlerine sahip eğitim fakültesi öğrencileriyle çalışmıştır. Bu gruplarda aileden gelen eğitim düzeyinin, bireyin engelli bireylerle temas geçmesine veya

mesleki yönelimine kıyasla daha az belirleyici olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, bireyin çevresel etkiler, medya ile maruz kaldığı bilgi ve deneyimlerin de tutum oluşumunda etkili olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmada, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin yaş değişkenine göre engellilere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu, yaşın tek başına tutum üzerinde belirleyici bir faktör olmayabileceğini göstermektedir. Nitekim bazı araştırmalar da bu durumu desteklemektedir.

Özdemir (2021)'in eğitimcilerin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesine yönelik yürütmüş olduğu çalışmasına özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan 55 kadın 149 erkek toplamda 204 gönüllü eğitimciden katılmıştır. Bu araştırmada özel eğitim rehabilitasyon merkezinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumlarını ölçmek için “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, bulgularımızı destekler şekilde yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde Öztürk ve Akabay (2014) Beden Eğitimi Spor Yüksek Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarının İncelenmesi adlı çalışmasını 99 kadın, 103 erkek, toplam 202 beden eğitimi spor yüksek okulunda öğrenim gören öğrenci ile yürütmüştür. Araştırmada beden eğitimi spor yüksek okulu öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarını incelemek için “Zihinsel Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda yaş değişkenine bağlı olarak beden eğitimi spor yüksek okullarında öğrenim gören öğrencilerin engelli çocuklara yönelik tutumlarının anlamlı şekilde farklılaşmadığına yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Aynı doğrultuda Kardaş ve Sadık (2017)'in Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Çocuklarının Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi adlı çalışmasına zihinsel engelli çocuklara sahip ve çocukları rehabilitasyon merkezinde özel eğitim alan 70 baba ve 80 anne gönüllü katılmıştır. Araştırmada ailelerin tutumlarını belirlemek için “Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinlere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre zihinsel engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının sportif

etkinliklerine yönelik tutumları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalar, mevcut araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Öte yandan elde edilen bulguların aksine, yaşı engellilere yönelik tutum üzerinde etkili olduğunu bildiren araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Örneğin; Esentaş vd. (2018)'in Engellilerde Egzersiz ve Spor Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi adlı çalışmasına 56 kadın, 46 erkek olmak üzere toplam 102 gönüllü öğrenci katılım sağlamıştır. Egzersiz ve spor eğitimi bölümü öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarını incelemek için “Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, yaş azaldıkça engellilere yönelik olumlu tutumların arttığı, yaş yükseldikçe ise bu tutumların azaldığı ortaya konmuştur. Bu sonuç, özellikle genç bireylerin daha açık fikirli, esnek ve sosyal kapsayıcılığa daha duyarlı olabileceği yönündeki varsayımlarla örtüşmektedir.

Çelişkili sonuçların kaynağı, araştırmalarda yer alan örneklem gruplarının yaş aralığı, yaşam deneyimleri ve içinde bulundukları sosyal çevreyle ilişkili olabilir. Mevcut çalışmada yer alan katılımcılar üniversite öğrencisi olup yaşları görece yakın bir dağılım göstermektedir. Bu durum, yaşa bağlı anlamlı farkların ortaya çıkmasını sınırlamış olabilir. Oysa Esentaş vd. (2018) çalışmasında yaş değişkeninin geniş bir aralıkta ele alınmış olması, bu tür bir farklılaşmayı daha görünür hâle getirmiş olabilir. Ayrıca bireyin engellilikle yaşadığı kişisel deneyimler, sadece yaşla değil; yaşadığı çevrenin tutumuyla, eğitimle ve kültürel faktörlerle de şekillenmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarını çeşitli demografik değişkenler açısından incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda öğrencilerin engellilere yönelik genel tutumlarının bazı değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterdiği, bazı değişkenlerde ise anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre; cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Bu bulgu, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarında toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız bir yaklaşım benimsediklerini göstermektedir. Diğer yandan, anne-baba eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin engellilere yönelik olumlu tutum düzeylerinin de arttığı gözlemlenmiştir. Bu durum, ailedeki eğitim seviyesinin bireyin farklılıklara yönelik tutum geliştirmesinde önemli bir belirleyici olabileceğini düşündürmektedir. Yaş değişkeni açısından ise öğrencilerin engellilere yönelik tutum puanlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu sonuç, öğrencilerin yaşlarına bağlı olarak tutumlarının önemli ölçüde değişmediğini ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgular ve literatür genel olarak değerlendirildiğinde, elde edilen sonuçlar bazı çalışmalarla örtüşürken bazılarıyla çelişmektedir. Bu durum, engelliliğe yönelik tutumların çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ve bireylerin tutumlarının sadece ele alınan faktörle değil, kültürel bağlam, eğitim geçmişi, kişisel deneyim gibi birçok değişkenle şekillenebileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında ulaşılan bulgular ve ilgili literatür doğrultusunda ilk olarak eğitim programlarına kapsayıcılık vurgusunun eklenmesi tavsiye edilmektedir. Spor bilimleri fakültelerinde engellilik farkındalığına yönelik içeriklerin müfredata daha sistematik biçimde entegre edilmesi önerilmektedir. Bu bağlamda, öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarını geliştirecek seminer, atölye ve saha uygulamalarına ağırlık verilmelidir.

Aile ve toplum temelli farkındalık projelerin geliştirilmesi önerilmektedir. Anne-baba eğitim düzeyinin öğrencilerin tutumlarını etkileyebildiği göz önünde bulundurularak, üniversite-toplum iş birliği çerçevesinde toplum temelli bilinçlendirme projeleri yürütülebilir.

Spor yoluyla kapsayıcılık uygulamalarının teşvik edilmesi önerilmektedir. Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli bireylerle doğrudan etkileşim kurabilecekleri ortak sportif etkinlikler düzenlenmesi, empatik becerilerin gelişmesini destekleyerek olumlu tutumları pekiştirebilir.

Araştırmaların genişletilmesi ve derinleştirilmesi önerilmektedir. Bu çalışmanın örneklemiyle sınırlı bulgularının genellenebilirliğini artırmak için farklı üniversitelerde, farklı bölümlerde ve farklı yaş gruplarında benzer araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Tutumların nedenlerine yönelik nitel çalışmaların yapılması önerilmektedir. Nicel bulguların ötesine geçerek öğrencilerin tutumlarının ardında yatan nedenleri anlamaya yönelik nitel araştırmalar gerçekleştirilmesi, engellilere yönelik eğitim stratejilerinin daha etkili tasarlanmasına katkı sağlayabilir.

7.KAYNAKLAR

- Açak, Aitchison, B., Rushton, A., Martin, P. R., Soundy, A., & Heneghan, N. R. (2020). Experiences and perceived health benefits of individuals with a disability participating in sport: a systematic review protocol. *BMJ Open*, 10(11), e038214. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2020-038214>
- Açak, M., & Nariç, Ç. (2020). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Malatya İl Örneği). *Germanica Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 18–27
- Akyol, B., & İlkım, M. (2018). Socialization of disabled people with sports activities and their problem encountered in participating in sports activities. *Turkish Journal of Sport and Exercise*. <https://doi.org/10.15314/tsed.452256>
- Alanazi, A. (2018). Critical incident analysis technique to examine the issues faced by the individuals with learning disabilities. *World Journal of Education*, 8(5), 17. <https://doi.org/10.5430/wje.v8n5p17>
- Almaçık, A., Çakmak, E., Erdoğan, Ş., & Akgözlü, T. Y. (2022). Survey of knowledge level and attitudes regarding hearing loss and hearing aid in normal hearing- and hearing-impaired individuals: metodological study. *Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences*, 7(3), 815-825. <https://doi.org/10.5336/healthsci.2022-88993>
- Alptekin, S., & Batık, V. M. (2013). Özel Eğitim Bölümü Öğrencilerinin Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutumlarına Özel Eğitim Dersinin Etkisi. *International Journal of Educational Research*, 4(4), 18-34.
- Alsancak, F. (2018). Sağır toplumunun sosyal dışlanma sorunları. *Journal of International Social Research*, 11(58), 423-430. <https://doi.org/10.17719/jisr.2018.2556>

- Altun, S., Kızılırmak, İ., & Eser, S. (2022). Turist rehberliği eğitiminde türk işaret dili incelemesi. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 5(2), 81-99. <https://doi.org/10.34090/tured.1128570>
- Altunhan, A., Bayer, R., & Açak, M. Z. (2021). Mardin Artuklu Üniversitesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 61-70.
- Anderson, S., & Bigby, C. (2016). Empowering people with intellectual disabilities to challenge stigma. *Intellectual Disability and Stigma*, 165-177. https://doi.org/10.1057/978-1-137-52499-7_11
- Aslantaş, S., Özmen, N., & Tepe, S. (2023). Social conditions of disabled individuals in the working environment from the perspective of occupational health and safety and social services: accessibility, health and safety. *Turkish Journal of Applied Social Work*. <https://doi.org/10.54467/trjasw.1397763>
- Atasoy, T. (2021). Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Benlik Saygı Düzeylerine Göre Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (İstanbul Örneği). *Rol Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 45-56.
- Avolio, M., Montagnoli, S., Mariño, M. G., Basso, D. F., Furia, G., Ricciardi, W., ... & Belvis, A. G. d. (2013). Factors influencing quality of life for disabled and nondisabled elderly population: the results of a multiple correspondence analysis. *Current Gerontology and Geriatrics Research*, 2013, 1-6. <https://doi.org/10.1155/2013/258274>
- Banks, L. M., Davey, C., Shakespeare, T., & Kuper, H. (2021). Disability-inclusive responses to covid-19: lessons learnt from research on social protection in low- and middle-income countries. *World Development*, 137, 105178. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105178>
- Bastık, C., Erkan, M., & Gümüşdağ, H. (2023). Investigation of the effect of sports on the socialization of physically disabled individuals. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu SPORMETRE Beden*

Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 1-12.
<https://doi.org/10.33689/spormetre.1128586>

Baş, M., Ün, Y., Özsandıkçı, K., & Terzioğlu, E. S. (2021). Investigation of special education and branch teachers' attitudes towards physical education and sports activities of individuals with special needs. *Pakistan Journal of Medical and Health Sciences*, 15(10), 3441-3444.
<https://doi.org/10.53350/pjmhs2115103441>

Berigel, D. S., & Karal, H. (2021). İşitme engelli öğrencilere matematik öğretiminde teknoloji kullanımı: bir özel durum çalışması. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*.
<https://doi.org/10.51960/jitte.1033449>

Blauwet, C., & Willick, S. E. (2012). The paralympic movement: using sports to promote health, disability rights, and social integration for athletes with disabilities. *PM&R*, 4(11), 851-856.
<https://doi.org/10.1016/j.pmrj.2012.08.015>

Bogart, K. R., Logan, S. W., Hospodar, C. M., & Woekel, E. (2019). Disability models and attitudes among college students with and without disabilities.. *Stigma and Health*, 4(3), 260-263. <https://doi.org/10.1037/sah0000142>

Bonsaksen, T., Brunes, A., & Heir, T. (2022). Post-traumatic stress disorder in people with visual impairment compared with the general population. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(2), 619. <https://doi.org/10.3390/ijerph19020619>

Bozkurt, T. M. (2024). Üniversite ve lise öğrencilerinin spora yönelik tutumları: psiko-sosyal, fiziksel ve zihinsel gelişme ile ilişkisi. *Kalem Uluslararası Eğitim Ve İnsan Bilimleri Dergisi*.
<https://doi.org/10.23863/kalem.2023.251>

Bulut, S., Rostami, M., Hajji, J., Boltivets, S., Saadati, N., Yang, J., ... & William, E. (2024). Adaptive sports and mental health: exploring the psychological outcomes of engaging in sports for individuals with disabilities. *Journal of*

- Assessment and Research in Applied Counseling, 6(2), 113-119.
<https://doi.org/10.61838/kman.jarac.6.2.14>
- Canpolat, B., & Akyol, B. (2023). Paralympic awareness of sports science students: example of trbl region. *International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences*, 227-239.
<https://doi.org/10.33438/ijdshts.1355219>
- Carr, S., Atkin, A. J., Jones, A., Pulsford, R., & Milton, K. (2023). A scoping review of disability assessment in prospective and cross-sectional studies that included device-based measurement of physical activity. *Journal of Physical Activity and Health*, 20(8), 683-689.
<https://doi.org/10.1123/jpah.2023-0017>
- Carter, B., Grey, J., McWilliams, E., Clair, Z., Blake, K., & Byatt, R. (2014). ‘just kids playing sport (in a chair)’: experiences of children, families and stakeholders attending a wheelchair sports club. *Disability & Society*, 29(6), 938-952. <https://doi.org/10.1080/09687599.2014.880329>
- Chen, C., Huang, Y., & Fang, T. (2020). Identification of a novel nonsense homozygous mutation of lins1 gene in two sisters with moderate intellectual disability, schizophrenia, and anxiety disorders and review of the literature.. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-76249/v1>
- Chiurazzi, P., & Pirozzi, F. (2016). Advances in understanding – genetic basis of intellectual disability. *F1000Research*, 5, 599.
<https://doi.org/10.12688/f1000research.7134.1>
- Comella, A., Hassett, L., Hunter, K., Cole, J., & Sherrington, C. (2018). Sporting opportunities for people with physical disabilities: mixed methods study of web-based searches and sport provider interviews. *Health Promotion Journal of Australia*, 30(2), 180-188. <https://doi.org/10.1002/hpja.31>
- Çolak, M., & Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin engelliliğe yönelik tutumları üzerine bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 191-211.

- Dandona, L., & Dandona, R. (2006). Revision of visual impairment definitions in the international statistical classification of diseases. *BMC Medicine*, 4(1). <https://doi.org/10.1186/1741-7015-4-7>
- Daruwalla, P., & Darcy, S. (2005). Personal and Societal Attitudes to Disability. *Annals of Tourism Research*, 32(3), 549-570.
- Dassah, E., Aldersey, H. M., McColl, M. A., & Davison, C. (2019). Healthcare providers' perspectives of providing primary healthcare services to persons with physical disabilities in rural ghana. *Primary Health Care Research & Development*, 20. <https://doi.org/10.1017/s1463423619000495>
- Dassah, E., Aldersey, H. M., McColl, M. A., & Davison, C. (2022). Health care providers' and persons with disabilities' recommendations for improving access to primary health care services in rural northern ghana: a qualitative study. *Plos One*, 17(9), e0274163. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0274163>
- Dean, N. A., Bundon, A., Howe, P. D., & Abele, N. (2022). Gender parity, false starts, and promising practices in the paralympic movement. *Sociology of Sport Journal*, 39(3), 221-230. <https://doi.org/10.1123/ssj.2021-0030>
- Degener, T. (2016). Disability in a human rights context. *Laws*, 5(3), 35. <https://doi.org/10.3390/laws5030035>
- Demir, C. (2023). *Beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki benlik saygıları ile engellilere yönelik tutumlarının karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi].
- Demirbilek, B., Öcal, Y. K., & Karabulut, E. O. (2024). Spor bilimleri öğrencilerinin engellilere yönelik algı düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-13.
- Desroches, M. L., Howie, V., Wilson, N. J., & Lewis, P. (2021). Nurses' attitudes and emotions toward caring for adults with intellectual disability: an international replication study. *Journal of Nursing Scholarship*, 54(1), 117-124. <https://doi.org/10.1111/jnu.12713>

- Donoghue, C. (2003). Challenging the authority of the medical definition of disability: an analysis of the resistance to the social constructionist paradigm. *Disability & Society*, 18(2), 199-208. <https://doi.org/10.1080/0968759032000052833>
- Droscha, L., Chung, S., Li-Khan, Z., Scott, A., & Rubenstein, E. (2025). Perception of four intellectual and developmental disabilities based on search engine and news portrayal. *Plos One*, 20(2), e0316928. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0316928>
- Emerson, E. (2007). Poverty and people with intellectual disabilities. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 13(2), 107-113. <https://doi.org/10.1002/mrdd.20144>
- Esentaş, M., Vural, M., & Işıkgöz, E. (2018). Engellilerde egzersiz ve spor eğitimi bölümü öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi (İnönü Üniversitesi Örneği). *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(1), 1-11.
- Evans, A., Bright, J., & Brown, L. (2013). Non-disabled secondary school children's lived experiences of a wheelchair basketball programme delivered in the east of england. *Sport, Education and Society*, 20(6), 741-761. <https://doi.org/10.1080/13573322.2013.808620>
- Fotouhi, A. (2004). The prevalence and causes of visual impairment in tehran: the tehran eye study. *British Journal of Ophthalmology*, 88(6), 740-745. <https://doi.org/10.1136/bjo.2003.031153>
- Frankel, J.R., & Wallen, N.E. (2009). *How To Design And Evaluate Research In Education*. (7). New York: Mc Graw-Hill International Edition.
- Geppert, A., Smith, E., Haslett, D., Wong, J., Ebuenyi, I. D., & MacLachlan, M. (2023). Assistive technology to promote participation in sport for people with disabilities. *Assistive Technology: Shaping a Sustainable and Inclusive World*. <https://doi.org/10.3233/shti230618>
- Giesbers, S. A. H., Hendriks, A. H. C., Hastings, R. P., Jahoda, A., Tournier, T., & Embregts, P. (2020). Family-based social capital of emerging adults with

- and without mild intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 64(10), 757-769. <https://doi.org/10.1111/jir.12764>
- Giles, S., Panagioti, M., Riste, L., Cheraghi-Sohi, S., Lewis, P., Adeyemi, I., ... & Sanders, C. (2021). Visual impairment and medication safety: a protocol for a scoping review. *Systematic Reviews*, 10(1). <https://doi.org/10.1186/s13643-021-01800-8>
- Hall, E., & Wilton, R. (2011). Alternative spaces of 'work' and inclusion for disabled people. *Disability & Society*, 26(7), 867-880. <https://doi.org/10.1080/09687599.2011.618742>
- Harthy, S. S. A., Hammad, M. A., & Awed, H. S. (2024). The role of sports clubs in promoting social integration among people with disabilities in Saudi Arabia. *Journal of Disability Research*, 3(2). <https://doi.org/10.57197/jdr-2024-0007>
- Hermana, Y. K., & Affandi, I. (2020). Analysis of political participation for people with disabilities in election 2019 (case study in Purwakarta district). *The Proceedings of the 4th International Conference of Social Science and Education, ICSSSED 2020, August 4-5 2020, Yogyakarta*, . <https://doi.org/10.4108/eai.4-8-2020.2302504>
- Hughes, R. (2010). The social model of disability. *British Journal of Healthcare Assistants*, 4(10), 508-511. <https://doi.org/10.12968/bjha.2010.4.10.79078>
- Iezzoni, L. I. (2011). Eliminating health and health care disparities among the growing population of people with disabilities. *Health Affairs*, 30(10), 1947-1954. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2011.0613>
- Iffland, M., Jorgensen, M., & Gillies, D. (2023). Contributing causes of mortality and potentially avoidable deaths of people with intellectual or learning disability: a data-linkage study. *British Journal of Learning Disabilities*, 52(3), 456-464. <https://doi.org/10.1111/bld.12569>
- Isidoro-Cabañas, E., Soto-Rodríguez, F. J., Rodríguez, F. M. M., & Pérez-Mármol, J. M. (2023). Benefits of adaptive sport on physical and mental

- quality of life in people with physical disabilities: a meta-analysis. *Healthcare*, 11(18), 2480. <https://doi.org/10.3390/healthcare11182480>
- Isterdael, C. E. D. v. (2006). 6220 institutionalised people with intellectual disability referred for visual assessment between 1993 and 2003: overview and trends. *British Journal of Ophthalmology*, 90(10), 1297-1303. <https://doi.org/10.1136/bjo.2006.096404>
- Ivanov, H., Stoyanova, V. K., Иванов, И., Linev, A., Vazharova, R., Иванов, С. А., ... & Toncheva, D. (2018). Rare case of a heterozygous microdeletion 9q21.11-q21.2: clinical and genetic characteristics. *Balkan Journal of Medical Genetics*, 21(2), 59-62. <https://doi.org/10.2478/bjmg-2018-0021>
- Jaarsma, E. A., Dekker, R., Geertzen, J. H. B., & Dijkstra, P. U. (2016). Sports participation after rehabilitation: barriers and facilitators. *Journal of Rehabilitation Medicine*, 48(1), 72-79. <https://doi.org/10.2340/16501977-2017>
- Jaarsma, E. A., Dijkstra, P. U., Blécourt, A. C. E. d., Geertzen, J. H. B., & Dekker, R. (2014). Barriers and facilitators of sports in children with physical disabilities: a mixed-method study. *Disability and Rehabilitation*, 37(18), 1617-1625. <https://doi.org/10.3109/09638288.2014.972587>
- Johnson, K., Hartwig, K., Maisano, K., Crusan, A., Biggs, J., & DiSpirito, K. (2024). Caregivers' perspectives of community acceptance before and after surgical treatment for their child's disability. *Child: Care, Health and Development*, 50(2). <https://doi.org/10.1111/cch.13232>
- Kaewput, W., Thongprayoon, C., Rangsin, R., Bathini, T., Mao, M. A., & Cheungpasitporn, W. (2021). Associations of new-onset atrial fibrillation and severe visual impairment in type 2 diabetes: a multicenter nationwide study. *World Journal of Cardiology*, 13(8), 372-380. <https://doi.org/10.4330/wjc.v13.i8.372>
- Kaiti, R. (2020). Visual impairment and its rehabilitation: a review. *Trends in Ophthalmology Open Access Journal*, 3(1). <https://doi.org/10.32474/tooaj.2020.03.000152>

- Karademir, T., Acak, M., Türkçapar, Ü., & Eroğlu, H. (2018). Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Zihinsel Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(3), 103-112.
- Karasar, N. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar, Teknikler ve İlkeler (27. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karataş, Z. (2020). Sosyal hizmet ve ilahiyat lisans programı öğrencilerinin engelli bireylere ilişkin tutumları. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 0(15), 65-79. <https://doi.org/10.46218/tshd.710073>
- Kardaş, N. T., Kardaş, S. B., & Sadık, R. (2017). Zihinsel engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının sportif etkinliklerine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 34-43.
- Kaufman, L., Ayub, M., & Vincent, J. B. (2010). The genetic basis of non-syndromic intellectual disability: a review. *Journal of Neurodevelopmental Disorders*, 2(4), 182-209. <https://doi.org/10.1007/s11689-010-9055-2>
- Kavsaoğlu, A. R., & Camcı, H. (2021). İşitme engellilere yönelik çevresel ses yönü tespit sistemi. *European Journal of Science and Technology*. <https://doi.org/10.31590/ejosat.952011>
- Kim, M., Thomas, A., Sharpe, S., & Farrell, J. W. (2024). Understanding reasons for participation and barriers within adaptive sports for individuals with physical disabilities. *Recreational Sports Journal*, 49(1), 46-58. <https://doi.org/10.1177/15588661241292027>
- Kinavey, C. (2006). Explanatory models of self-understanding in adolescents born with spina bifida. *Qualitative Health Research*, 16(8), 1091-1107. <https://doi.org/10.1177/1049732306292092>
- Kissow, A. (2013). Participation in physical activity and the everyday life of people with physical disabilities: a review of the literature. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 17(2), 144-166. <https://doi.org/10.1080/15017419.2013.787369>
- Kolotouchkina, O., Barroso, C. L., Guardia, M. L. G., & Pavón, J. (2021). Disability narratives in sports communication: tokyo 2020 paralympic

- games' best practices and implications. *Media and Communication*, 9(3), 101-111. <https://doi.org/10.17645/mac.v9i3.4043>
- Kolotouchkina, O., Barroso, C. L., Guardia, M. L. G., & Pavón, J. (2020). Disability, sport, and television: media visibility and representation of paralympic games in news programs. *Sustainability*, 13(1), 256. <https://doi.org/10.3390/su13010256>
- Kurniawan, A., & Samudro, B. R. (2024). Optimizing social and economic inclusion through adaptive sports programs for persons with disabilities: a pathway to achieving sdgs. *International Journal of Current Science Research and Review*, 07(05). <https://doi.org/10.47191/ijcsrr/v7-i5-67>
- Langenfeld, A., Schema, L., & Eckerle, J. K. (2021). Genetic developmental disability diagnosed in adulthood: a case report. *Journal of Medical Case Reports*, 15(1). <https://doi.org/10.1186/s13256-020-02590-8>
- Lefroy, H., Fox, O., Javaid, M. K., Makaya, T., & Shears, D. (2018). 1q24 deletion syndrome. two cases and new insights into genotype-phenotype correlations. *American Journal of Medical Genetics Part A*, 176(9), 2004-2008. <https://doi.org/10.1002/ajmg.a.40426>
- Lobianco, A., & Sheppard-Jones, K. (2007). Perceptions of disability as related to medical and social factors. *Journal of Applied Social Psychology*, 37(1), 1-13. <https://doi.org/10.1111/j.0021-9029.2007.00143.x>
- Maeda, K., & Sugihara, Y. (2025). X-linked intellectual disability with novel chromosome 9p12-pter unbalanced translocation on chromosome xp. *Internal Medicine*, 64(8), 1259-1262. <https://doi.org/10.2169/internalmedicine.4154-24>
- Magnanini, A., & Morelli, G. (2021). Inclusion in paralympic sports from 2010 to 2021: a systematic review. *The Educational Review, USA*, 5(9), 316-327. <https://doi.org/10.26855/er.2021.09.002>
- Magnusson, D. M., F. Cal., & J. S. Boissonnault. (2017). Influence of a Short-Term disability awareness program on knowledge and attitudes of School-Aged children in Southern Belize: Results of a community-

university partnership. *Physical Therapy*, 97(4), 408–416.

<https://doi.org/10.2522/ptj.20160139>

- Martins, J. A., Watanabe, H. A. W., Braga, V. A. S., Jesús, M., & Merighi, M. A. B. (2020). Older adults with physical disabilities: vulnerabilities relative to the body, the physical and social environment. *Revista Brasileira De Enfermagem*, 73(suppl 3). <https://doi.org/10.1590/0034-7167-2019-0175>
- Mauerberg-deCastro, E., Campbell, D. F., & Tavares, C. P. (2016). The global reality of the paralympic movement: challenges and opportunities in disability sports. *Motriz: Revista De Educação Física*, 22(3), 111-123. <https://doi.org/10.1590/s1980-6574201600030001>
- McKay, C., Haegele, J. A., & Block, M. E. (2018). Lessons learned from paralympic school day: reflections from the students. *European Physical Education Review*, 25(3), 745-760. <https://doi.org/10.1177/1356336x18768038>
- McMillan, C., Lee, J., Milligan, J., Hillier, L. M., & Bauman, C. (2015). Physician perspectives on care of individuals with severe mobility impairments in primary care in southwestern ontario, canada. *Health & Social Care in the Community*, 24(4), 463-472. <https://doi.org/10.1111/hsc.12228>
- Miller, E., Chen, R., Glover-Graf, N. M., & Kranz, P. L. (2009). Willingness to engage in personal relationships with persons with disabilities. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 52(4), 211-224. <https://doi.org/10.1177/0034355209332719>
- Mitra, S. (2006). The capability approach and disability. *Journal of Disability Policy Studies*, 16(4), 236-247. <https://doi.org/10.1177/10442073060160040501>
- Mkabile, S., & Swartz, L. (2020). Caregivers' and parents' explanatory models of intellectual disability in khayelitsha, cape town, south africa. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 33(5), 1026-1037. <https://doi.org/10.1111/jar.12725>

- Molero, F., Recio, P., García-Ael, C., & Pérez-Garín, D. (2019). Consequences of perceived personal and group discrimination against people with physical disabilities. *Rehabilitation Psychology*, 64(2), 212-220. <https://doi.org/10.1037/rep0000277>
- Naz, S., Sajjad, E., Kokab, S., & Sharif, S. (2021). Prevalence of syndromic intellectual disability among children of age 2-5 years in different hospitals of lahore, punjab. *Lahore Garrison University Journal of Life Sciences*, 5(3), 201-210. <https://doi.org/10.54692/lgujls.2021.0503178>
- Nhamo, E., & Sibanda, P. (2021). Inclusion in sport: an exploration of the participation of people living with disabilities in sport. *International Journal of Sport, Exercise and Health Research*, 3(1), 5-9. <https://doi.org/10.31254/sportmed.3102>
- Noske-Turner, J., Pullen, E., Magalasi, M., Haslett, D., & Tacchi, J. (2022). Paralympic broadcasting in sub-saharan africa: sport, media and communication for social change. *Communication & Sport*, 10(5), 1001-1015. <https://doi.org/10.1177/21674795221093722>
- Oblak, V. P., Campos, M. J., Lemos, S., Rocha, M., Ljubotina, P., Poteko, K., ... & Doupona, M. (2023). Narrowing the definition of social inclusion in sport for people with disabilities through a scoping review. *Healthcare*, 11(16), 2292. <https://doi.org/10.3390/healthcare11162292>
- Olaleye, A., Ogundele, O., Deji, S., Ajayi, O., Olaleye, O., & Adeyanju, T. (2012). Attitudes of students towards peers with disability in an inclusive school in Nigeria. *Disability, CBR& Inclusive Development*, 23(3), 65–75. <https://doi.org/10.5463/dcid.v23i3.136>
- Öner, Ç. (2023). The psychology of paralympic athletes: a bibliometric analysis. *International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences*, 360-379. <https://doi.org/10.33438/ijds.1358425>
- Özdemir, S. D. (2021). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitimcilerin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. *İstanbul Gelişim Üniversitesi*.

- Öztürk, H., & Abakay, U. (2014). Research of attitudes of the students studying in schools of physical education and sport toward disabled kids. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 16(3), 66-66. <https://doi.org/10.15314/tjse.201439683>
- Özyürek, S. G. (2025). Turist rehberliği mesleğinde sessizliğin dili: türk işaret dilinin önemi (the language of silence in tour guiding: the importance of turkish sign language). *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*. <https://doi.org/10.26677/tr1010.2025.1543>
- Paçal, A., Altun, M., & Kurak, K. (2021). Lise öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi (İstanbul Avrupa yakası il örneği). *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 10-22.
- Pamuji, P., Nerri, I. A., & Niratama, F. (2023). Literature review: enhancing education accessibility: the role of assistive technology in promoting equality for the visually impaired. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 1159-1171. https://doi.org/10.2991/978-2-38476-152-4_118
- Phillips, B. A., Fortney, S., & Swafford, L. B. (2018). College students' social perceptions toward individuals with intellectual disability. *Journal of Disability Policy Studies*, 30(1), 3-10. <https://doi.org/10.1177/1044207318788891>
- Purdue, D., & Howe, P. D. (2013). Plotting a paralympic field: an elite disability sport competition viewed through bourdieu's sociological lens. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(1), 83-97. <https://doi.org/10.1177/1012690212470123>
- Purdue, D. (2013). An (in)convenient truce? paralympic stakeholders' reflections on the olympic-paralympic relationship. *Journal of Sport and Social Issues*, 37(4), 384-402. <https://doi.org/10.1177/0193723513491751>
- Ramsden, R., Hayman, R., Potrac, P., & Hettinga, F. J. (2023). Sport participation for people with disabilities: exploring the potential of reverse integration

- and inclusion through wheelchair basketball. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(3), 2491. <https://doi.org/10.3390/ijerph20032491>
- Rayes, R., Ball, C., Lee, K., & White, C. L. (2022). Adaptive sports in spinal cord injury: a systematic review. *Current Physical Medicine and Rehabilitation Reports*, 10(3), 145-153. <https://doi.org/10.1007/s40141-022-00358-3>
- Reeve, D. (2002). Oppression within the counselling room. *Counselling and Psychotherapy Research*, 2(1), 11-19. <https://doi.org/10.1080/14733140212331384948>
- Richard, S., & Hennekam, S. (2021). Constructing a positive identity as a disabled worker through social comparison: the role of stigma and disability characteristics. *Journal of Vocational Behavior*, 125, 103528. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2020.103528>
- Robertson, J., & Emerson, E. (2010). Participation in sports by people with intellectual disabilities in england: a brief report. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23(6), 616-622. <https://doi.org/10.1111/j.1468-3148.2009.00540.x>
- Rudnick, A. (2017). The medical versus the social model of disability: a false dichotomy. *Physical Medicine and Rehabilitation Research*, 2(6). <https://doi.org/10.15761/pmrr.1000157>
- Ruhindwa, A., Randall, C., & Cartmel, J. (2016). Exploring the challenges experienced by people with disabilities in the employment sector in australia: advocating for inclusive practice- a review of literature. *Journal of Social Inclusion*, 7(1), 4. <https://doi.org/10.36251/josi.99>
- Rummery, K., & Glendinning, C. (1999). Negotiating needs, access and gatekeeping: developments in health and community care policies in the uk and the rights of disabled and older citizens. *Critical Social Policy*, 19(3), 335-351. <https://doi.org/10.1177/026101839901900303>

- Rurka, M., & Riba, M. (2023). Organizations' perspectives on successful aging with long-term physical disability. *Disabilities*, 3(2), 217-234. <https://doi.org/10.3390/disabilities3020015>
- Sabariego, C., Oberhauser, C., Posarac, A., Bickenbach, J., Kostanjsek, N., Chatterji, S., ... & Cieza, A. (2015). Measuring disability: comparing the impact of two data collection approaches on disability rates. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(9), 10329-10351. <https://doi.org/10.3390/ijerph120910329>
- Sahlin, K. B., & Lexell, J. (2015). Impact of organized sports on activity, participation, and quality of life in people with neurologic disabilities. *PM&R*, 7(10), 1081-1088. <https://doi.org/10.1016/j.pmrj.2015.03.019>
- Salvador-Carulla, L., Reed, G. M., Vaezazizi, L., Cooper, S., Martínez-Leal, R., Bertelli, M. O., ... & Saxena, S. (2011). Intellectual developmental disorders: towards a new name, definition and framework for “mental retardation/intellectual disability” in icd-11. *World Psychiatry*, 10(3), 175-180. <https://doi.org/10.1002/j.2051-5545.2011.tb00045.x>
- Sarı, H., Yılmaz, E., Bağcı, Ö. A., & Gökdağ, H. (2021). Çocuk gelişimi programı öğrencilerinin engellilere yönelik tutumları ile iletişim becerileri arasındaki ilişki. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230), 57-73. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.691828>
- Selander, J., & Wall, E. (2023). The athletic work force: sport as a key to employment for people with intellectual disabilities?. *Work*, 76(4), 1407-1417. <https://doi.org/10.3233/wor-220330>
- Shapiro, D. R., Pate, J. R., & Cottingham, M. (2020). A multi-institutional review of college campus adapted intramural sports programming for college students with and without a disability. *Recreational Sports Journal*, 44(2), 109-125. <https://doi.org/10.1177/1558866120952093>

- Sharma, A. (2024). Socio-cultural challenges faced by people with physical disabilities. *Shahid Kirti Multidisciplinary Journal*, 2(2), 81-90.
<https://doi.org/10.3126/skmj.v2i2.62504>
- Siersma, V., Køster-Rasmussen, R., Bruun, C., Olivarius, N. d. F., & Brunes, A. (2019). Visual impairment and mortality in patients with type 2 diabetes. *BMJ Open Diabetes Research & Care*, 7(1), e000638.
<https://doi.org/10.1136/bmjdrc-2018-000638>
- Sivaprasad, S., Gupta, B., Gulliford, M., Dodhia, H., Mann, S., Nagi, D., ... & Evans, J. (2012). Ethnic variation in the prevalence of visual impairment in people attending diabetic retinopathy screening in the united kingdom (drive uk). *PLoS ONE*, 7(6), e39608.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0039608>
- Slavković, S., Klbeček, S., & Tamaš, D. (2021). Importance of sports and recreational activities for people with disabilities. *Sport — Nauka I Praksa = Sport — Science and Practice*, 11(1), 15-24.
<https://doi.org/10.18485/snip.2021.11.1.en.3>
- Smythe, T., Adelson, J. D., & Polack, S. (2020). Systematic review of interventions for reducing stigma experienced by children with disabilities and their families in low- and middle-income countries: state of the evidence. *Tropical Medicine & International Health*, 25(5), 508-524.
<https://doi.org/10.1111/tmi.13388>
- Stirton, F. D., & Heslop, P. (2018). Medical certificates of cause of death for people with intellectual disabilities: a systematic literature review. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 31(5), 659-668.
<https://doi.org/10.1111/jar.12448>
- Swain, J., Griffiths, C. B., & Heyman, B. (2003). Towards a social model approach to counselling disabled clients. *British Journal of Guidance & Counselling*, 31(1), 137-152.
<https://doi.org/10.1080/0306988031000086215>

- Syifa, W. A., & Hadi, E. N. (2023). Determinants of quality of life on persons with physical disability: literature review. *Journal of Social Research*, 2(6), 1786-1795. <https://doi.org/10.55324/josr.v2i6.914>
- Şahin, H., & Bekir, H. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 767-77.
- Şentürk, H. E. (2019). The factors affecting faculty of sport sciences students' attitudes towards sports. *Universal Journal of Educational Research*, 7(1), 272-277. <https://doi.org/10.13189/ujer.2019.070135>
- Tavil, Y. Z., & Özyürek, M. (2009). Gerçekçi Bilgilendirme ve Etkileşimde Bulunmanın Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Engelli Kişilere Yönelik Tutumlarının Değişmesine Etkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 13(39), 265-276.
- Tompa, E., Samosh, D. S., & Santuzzi, A. M. (2022). Guest editorial the benefits of inclusion: disability and work in the 21st century. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 41(3), 309-317. <https://doi.org/10.1108/edi-04-2022-376>
- Tuffrey-Wijne, I., Goulding, L., Gordon, V. S., Abraham, E., Giatras, N., Edwards, C., ... & Hollins, S. (2014). The challenges in monitoring and preventing patient safety incidents for people with intellectual disabilities in nhs acute hospitals: evidence from a mixed-methods study. *BMC Health Services Research*, 14(1). <https://doi.org/10.1186/1472-6963-14-432>
- Turnnidge, J., Vierimaa, M., & Côté, J. (2012). An in-depth investigation of a model sport program for athletes with a physical disability. *Psychology*, 03(12), 1131-1141. <https://doi.org/10.4236/psych.2012.312a167>
- Vasudevan, V. (2016). Exploration of how people with mobility disabilities rate community barriers to physical activity. *Californian Journal of Health Promotion*, 14(1), 37-43. <https://doi.org/10.32398/cjhp.v14i1.1863>
- Vázquez-Martínez, A., Río, C. J., Flores, N., Bagnato, M. J., Pérez, M. C., & Cruz, M. (2018). E-health interventions for adult and aging population with

- intellectual disability: a review. *Frontiers in Psychology*, 9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02323>
- Wegner, L., & Struthers, P. (2011). Sports for learners with physical disabilities in ordinary public primary schools in the western cape, south africa. *African Journal for Physical, Health Education, Recreation and Dance*, 17(3). <https://doi.org/10.4314/ajpherd.v17i3.68079>
- Werner, S. (2015). Public stigma and the perception of rights: differences between intellectual and physical disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 38, 262-271. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.12.0307>
- White, R., & Msipa, D. (2021). Implementing article 13 of the convention on the rights of persons with disabilities in south africa: reasonable accommodations for persons with communication disabilities. *African Disability Rights Yearbook*, 6. <https://doi.org/10.29053/2413-7138/2018/v6a5>
- Winchester, D., Karger, L., Wasserman, D., & Naik, H. (2023). Disability training for genetic counseling students: the advocates' perspective. *Journal of Genetic Counseling*, 33(4), 757-771. <https://doi.org/10.1002/jgc4.1784>
- Yaman, F., Dönmez, O., Avcı, E., & Yurdakul, I. K. (2016). Integrating mobile applications into hearing impaired children's literacy instruction. *Ted Eğitim Ve Bilim*, 41(188). <https://doi.org/10.15390/eb.2016.6687>
- Yaşın, İ., & İlhan, L. (2021). Beden eğitimi öğretmenlerinin zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutum profilleri. *Herkes İçin Spor ve Rekreasyon Dergisi*, 3(1), 30-35.
- Yılmaz, İ., & Kahraman, B. (2023). İşitme engelli bireyler ile ailelerinin gündelik yaşam sorunlarının ve stratejilerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 29-47. <https://doi.org/10.57114/jswrpub.1208069>
- Youngson, L., Foster, C., & Lambert, J. (2023). The physical and mental health benefits of lifestyle sports for disabled people: a scoping review.

International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences, 6(1), 60-81. <https://doi.org/10.33438/ijdsbs.1197978>

Zabala-Domínguez, O., Florido, I. R., Fernández, Y. L., & Mena, E. B. (2023). Life satisfaction and psychological capital in athletes with physical disabilities. *Behavioral Sciences*, 13(12), 1010. <https://doi.org/10.3390/bs13121010>

Zańska, U., Grześkowiak, A., Kozyra, C., & Kwiatkowska-Ciotucha, D. (2020). Measurement of factors affecting the perception of people with disabilities in the workplace. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(12), 4455. <https://doi.org/10.3390/ijerph17124455>